

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

**POROVNÁNÍ VYBRANÝCH VÝCHOVNÝCH
PROSTŘEDKŮ VE VYBRANÉ ŠKOLSKÉ
A ZÁJMOVÉ ORGANIZACI**

**A Comparison of Selected Pedagogical Methods
in Schools and Other Educational Institutions**

Bakalářská práce: 10-FP-KPP-027

Autor:

Josef Novotný

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Šála

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
83	2	0	46	24	5 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 29. dubna 2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

dvoustrana

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

dvoustrana

Čestné prohlášení

Název práce: Porovnání vybraných výchovných prostředků ve vybrané školské a zájmové organizaci
Jméno a příjmení autora: Josef Novotný
Osobní číslo: P08000393

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. 4. 2011

Josef Novotný

Poděkování

Rád bych poděkoval panu Mgr. Hynku Šálovi za jeho vzácné rady a velkou trpělivost, které se mi dostávalo během realizace bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat všem pedagogům a vedoucím volnočasových organizací, jejichž laskavost mi umožnila hospitace v hodině a zpracování dotazníků. Jmenovitě pak panu Ing. Petru Veselému, řediteli Střední průmyslové školy v České Lípě a zástupci ředitelky, panu Mgr. Pavlu Doubravovi.

V neposlední řadě děkuji své matce, která pro mne vytvořila zázemí a věřila v mé studium často více, než já sám.

Novotný Josef

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vybranými výchovnými prostředky, které jsou používány pedagogy vybrané střední školy a vybrané volnočasové instituce. Teoretická část práce vymezuje základní pojmy, zejména kázeň a výchovné prostředky, nastiňuje nejčastěji používané prostředky stimulace pozitivních a útlumu a prevenci negativních jevů na střední škole a v domově mládeže.

V praktické části se zjišťuje, jaké výchovné prostředky jsou nejčastěji používány v jednotlivých organizacích. Výzkumem vyhodnocujeme pořadí užívání jednotlivých výchovných prostředků, tento seznam poté porovnáváme.

Annotation

My Bachelor Thesis pursues chosen means of discipline which are used by teachers at a selected secondary school and in a chosen leisure time institution. The theoretical part of the thesis defines basic concepts, especially subordination and discipline, outlines the most frequent methods of positive stimulation and inhibition and prevention of negative aspects at the secondary school and in dormitories.

The practical part aims to discover which means of discipline are most frequently used in particular organisations. The research findings evaluate the order of usage of the individual means of discipline, this list is subsequently compared.

Klíčová slova

Kázeň, nekázeň, výchovné prostředky, odměna, trest, střední škola, organizace volného času, domov mládeže.

Key words

Subordination, insubordination, discipline, reward, punishment, high school, leisure time organisation, dormitory.

Obsah:

I. Úvod	11
II. Teoretická část	12
1. Škola a volnočasové organizace	12
1.1 Škola	12
1.2 Organizace volného času	12
2. Kázeň.....	13
2.1 Vymezení pojmu kázeň	13
2.2 Výchova a kázeň	14
2.3 Kázeň ve škole a při organizované volnočasové činnosti	15
2.4 Nejčastější příčiny nekázně ve škole a organizacích volného času	16
2.5 Nejčastější druhy nekázně ve škole a při organizované volnočasové činnosti	20
2.6 Za hranicí nekázně.....	28
2.7 Nekázeň ve škole a v organizacích volného času	29
3. Výchovné prostředky	29
3.1 Vymezení pojmu výchovný prostředek	29
3.2 Vybrané výchovné prostředky	30
4. Shrnutí	35
III. Praktická část	36
1. Úvod.....	36
2. Cíle výzkumu	36
3. Stanovení hypotéz	36
4. Charakteristika zkoumaného vzorku.....	37
4.1 Město Turnov	38
4.2 Střední zdravotnická škola Turnov.....	38
4.3 Domov mládeže při Střední zdravotnické škole Turnov	39
5. Výzkumné metody	39
6. Vyhodnocení dotazníků.....	42

6.1 Vyhodnocení otázek 1 – 4	42
6.2 Vyhodnocení jednotlivých vybraných výchovných prostředků.....	52
a) Výchovný prostředek – působení vzorem, příkladem	52
b) Výchovný prostředek – oslovení.....	54
c) Výchovný prostředek – zvýšený hlas	55
d) Výchovný prostředek – odměna	56
e) Výchovný prostředek – přesvědčování a vysvětlování	58
f) Výchovný prostředek – příkazy.....	60
g) Výchovný prostředek – pravidla	61
h) Výchovný prostředek – trest.....	62
i) Výchovný prostředek – pomoc	64
j) Výchovný prostředek – ocenění	66
k) Výchovný prostředek – spolupráce (studenti mezi sebou).....	67
l) Výchovný prostředek – inscenace, dramatizace, hraní rolí.....	68
6.3 Vyhodnocení otázky č. 6 dotazníku pro pedagogy	70
7. Vyhodnocení hypotéz.....	71
8. Diskuse	74
IV. Závěr	76
V. Použitá literatura	77
VI. Seznam tabulek.....	80
VII. Seznam grafů.....	83
VIII. Seznam příloh	83

Seznam zkratk

apod. - a podobně

atp. - a tak podobně

DM - Domov mládeže při Střední zdravotnické škole Turnov

SZŠ - Střední zdravotnická škola Turnov

I. Úvod

Tématem práce je porovnání vybraných výchovných prostředků ve vybrané školské a zájmové organizaci. K výběru tohoto tématu vedla autora subjektivní potřeba zjištění, zda existují rozdíly v používání vybraných výchovných prostředků u pedagogů učitelů a pedagogů volného času – vychovatelů.

Cílem této práce je poskytnout nástin základní problematiky v rovině teoretické i praktické. Práce zjišťuje, jaké výchovné prostředky nejčastěji používají pedagogové ve vybrané střední škole a v domově mládeže. Tyto dva vzniklé seznamy pak práce porovnává ve výskytu výchovných metod a také četnosti jejich použití.

Práce je rozdělena na dvě části. V první, teoretické, jsou popsána a definována teoretická východiska, jako jsou kázeň a výchovné prostředky a témata s nimi související. V praktické části se zaměříme na vytvoření pořadí, v jakém jsou vybrané výchovné prostředky užívány ve vybraných organizacích.

II. Teoretická část

1. Škola a volnočasové organizace

1.1 Škola

Školu chápeme jako instituci, která poskytuje vzdělání a výchovu, čímž zajišťuje mnohostranný rozvoj osobnosti. Úloha školy jako instituce se v průběhu let měnila a i v dnešní době se neustále mění – jedná se tedy o živý organismus.

Fungování školy je v mnoha ohledech dáno zákonem (například požadavky na pedagogické pracovníky či technické a požární normy). Také povinnost školní docházky v určitém rozsahu (základní škola) je dána zákonem a její navštěvování je povinné pod hrozbou trestu.

Školy můžeme dělit podle mnoha kritérií – například podle věku vzdělávaných (mateřské školy, základní školy, střední školy, vysoké školy) nebo podle zřizovatele (obec, stát, kraj, církev, soukromá osoba). Jednotlivé školy lze opět různě dělit. Příkladem uvádíme střední školy, které dělíme nejčastěji podle zaměření (všeobecně vzdělávací gymnázia, všeobecně vzdělávací umělecké konzervatoře, střední průmyslové školy, střední odborné školy atp.).

1.2 Organizace volného času

Před definováním organizací volného času je třeba stanovit, co nazýváme volným časem. „*Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené*“ (Pávková, kol., 2002, s. 13). Ze zmíněného je tedy možné vyvodit, jaké poslání mají organizace volného času.

Organizace volného času se zaměřují na činnosti s volným časem spojené. Nejčastěji se svou nabídkou aktivit zaměřují na děti a mládež a poskytují svou činnost zdarma či za úplatu. Organizace volného času mohou být institucionalizované

a mají konkrétního zřizovatele (domovy dětí a mládeže, školní družiny atp.) nebo mohou být neformálním sdružením jedinců se stejným zájmem (například čtenářský kroužek či dámský spolek). Z této formy následně vyplývá materiální a personální zázemí organizací. Zatímco školní družiny mají pevně dané normy pro svůj provoz, které stanovují, za jakých podmínek smí být taková instituce provozována, čtenářský kroužek se schází a je organizován zcela dle vůle jeho členů.

Není snadné organizace volného času jednoznačně kategorizovat například na sportovní a vzdělávací, neboť organizace se ve svých činnostech často překrývají. Pávková (Pávková, kol., 2002, s. 93 – 97) vymezuje pět širokých okruhů:

- *Zájmové činnosti společenskovední*
- *Zájmové činnosti pracovní-technické*
- *Zájmové činnosti přírodovědné*
- *Zájmové činnosti estetickovýchové*
- *Zájmové činnosti tělovýchovného, sportovního a turistického zaměření*

Zvláštním volnočasovým zařízením je domov mládeže. Pávková (Pávková, kol., 2002, s. 127) vymezuje domov mládeže jako: „*školské zařízení, které zabezpečuje žákům středních a vyšších odborných škol kvalifikované výchovné působení, ubytování a stravování. Obsah výchovné činnosti v domově mládeže navazuje na obsah vzdělávací práce střední školy.*“

Domovy mládeže nabízejí širokou škálu možností, jak trávit volný čas. Nejčastěji se jedná o sportovní, rukodělně-tvůrčí a společensko-vědní aktivity.

2. Kázeň

2.1 Vymezení pojmu kázeň

Slovo kázeň chápeme nejčastěji jako schopnost poslušnosti, disciplíny a pořádku. Zároveň jsou tato slova ke slovu kázeň synonymem. Chápání tohoto pojmu je zcela

individuální a záleží na každém z nás, jakým způsobem tento pojem podle svých měřítek chápeme.

Kázeň je plně vědomé přijetí určité role, kterou dobrovolně naplňujeme. Takové role stanovuje autorita, která se mění dle situace. Danou autoritou může být vedoucí pracovník v zaměstnání, jeho autoritou bude pravděpodobně ředitel společnosti. Autoritou může být také rodič, učitel, vzor v podobě známé osobnosti, dokonce můžeme být autoritou i my sami tím způsobem, že sobě samým stanovíme jistá pravidla, předsevzetí – v tomto případě se jedná o sebekázeň.

2.2 Výchova a kázeň

„Výchova je základním pojmem pedagogiky“ (Vorlíček, 2000, s. 17). V pedagogickém kontextu je kázeň chápána různými způsoby, zejména pak podle pojetí výchovy.

Ačkoliv pojem výchova velmi často používáme v běžném jazyce a máme všichni jisté povědomí, jaký význam toto slovo ve skutečnosti má, ne každý jej dokáže stručně a výstižně definovat. Důvodem této neschopnosti může být fakt, že vychovávat můžeme přímo či nepřímo, ke studiu, k práci, k náboženství, k povolání, k lásce či k prožitku. S výchovou se setkáváme v rodině, ve škole, v zaměstnání i ve volném čase. Ze slova výchova se tedy stává slovo natolik běžné, že si plně neuvědomujeme jeho význam.

Průcha (Průcha, 2009, s. 19) vymezuje výchovu jako „*proces záměrného a cílevědomého působení na vychovávaného, a to zejména cestou vytváření a ovlivňování podmínek pro rozvoj dětí a mladých lidí, pro jejich vlastní bytí se sebou samými, s druhými lidmi, se společenstvím, s přírodou*“. Obecně by se dalo říci, že slovem výchova rozumíme záměrné a systematické působení na jedince s cílem pozitivních změn v jeho vývoji.

Průcha (Průcha, 2009, s. 20) uvádí, že ve výchově rozlišujeme tři hlavní proudy pojetí tohoto slova. První proud chápe výchovu jako plně řízený proces formování a přizpůsobování člověka, který je doposud jaksi neúplný, nehotový. Výchovou je tento člověk včleněn do společnosti, řídí se jejími normami a pravidly. V tomto pojetí je člověk prázdnou nádobou, které jsou všechny hodnoty následně vtisknuty. Druhý směr pojetí výchovy akcentuje roli vychovávaného jako subjektu vlastního sebeutváření. Třetí směr

chápe výchovu jako výsledek interakce vychovatele a vychovávaného. Právě třetí směr je moderním pojetím výchovy.

Kázeň je pedagogicky nahlížena ze tří pohledů. Prvním pohledem je kázeň jako jeden z přímých cílů výchovy, druhým pohledem je kázeň prostředkem výchovy (tedy ke zdárné výchově je nutná kázeň). Třetí pohled vnímá kázeň také jako prostředek, ale k výchově zcela nevhodný, neboť ohrožuje a znemožňuje svobodný rozvoj osobnosti.

Právě druhý pohled na kázeň můžeme považovat za klasický v prostředí našeho školství.

2.3 Kázeň ve škole a při organizované volnočasové činnosti

„Kázeň ve škole spočívá v tom, jak žáci dovedou zachovávat společenská a školní pravidla, spolupracují s učitelem na splnění stanovených cílů výuky a podílejí se na vytváření příznivého sociálního prostředí. Projevuje se v celkovém pořádku, v dodržování základních regulativů, které přispívají k snazšímu plnění jednotlivých úkolů školy, ať už se týkají osobní hygieny, pořádku ve školních věcech, šetrného zacházení s knihami a učebními pomůckami, pravidelnosti příchodu do školy i ze školy, chování žáků o přestávkách, vypracování domácích úkolů, přípravy na výuku apod.“ (Kalhous, Obst, 2002, s. 387).

Vzhledem k tomu, že i pedagog/lektor je ukázněný a tedy plní svou roli vzhledem ke své autoritě (zpravidla k řediteli školy/volnočasové instituce, ale také vůči rodičům a společnosti), přenáší a vyžaduje nutnost kázně na vychovávané – na děti. Během školní hodiny, stejně tak i během organizované hodiny volnočasových aktivit, vyžadujeme kázeň, abychom mohli naplnit svou roli, naučit probíranou látku, vykonat potřebné aktivity, zkrátka dosáhnout potřebných výsledků.

Kázeň v tomto případě hraje důležitou roli, neboť mnohé výzkumy dokazují, že nekázeň zkracuje čas přímého pedagogického působení. Jednoduše řečeno, nekázeň odvádí naši pozornost od povinnosti, na kterou poté zbývá méně času. Mimo tento fakt jsou tu i další, neméně závažné okolnosti – neschopnost koncentrace, narušení vztahů mezi dětmi, narušení autority učitele.

Vyjma obecných standardů kázně, které naplňujeme vůči společnosti, upravuje kázeň ve škole speciální institut – školní řád. Školní řád přesně stanovuje, jaké chování je ve škole přípustné. Obsahuje seznam povinností žáka, ale také jeho práv. V případě překročení těchto ustanovení jsou nastíněny i systémy řešení problémů a konfliktů a jsou zde stanoveny tresty (například za jak závažné provinění hrozí třídní důtky). Školní řády se v průběhu let výrazně měnily. Od dřívějšího výčtu zákazů a trestů se výrazně proměnily do dnešní podoby, kdy jsou vyvážené po stránce práv i povinností.

Kázeň v organizacích volného času je také zpravidla ošetřena řádem, který stanovuje, jaké chování je v organizaci vhodné. Mimo tento řád existují také pravidla nepsaná (nebo psaná jako součást aktivit v prvních fázích formování skupiny). Ta jsou vytvářena pro každou skupinu individuálně, obvykle samotnými členy. Takový institut nejčastěji nazýváme dohodou nebo úmluvou o vzájemném respektování. V těchto dohodách se nejčastěji objevují základní pravidla slušného chování s ohledem na činnost, pro kterou skupina vznikla (naslouchám ostatním v diskusích a debatních kroužcích, opatruji sebe i ostatní při pohybových aktivitách).

2.4 Nejčastější příčiny nekázně ve škole a organizacích volného času

Nekázeň chápeme jako úmyslné překračování stanovených psaných i nepsaných pravidel. Jedná se o velmi složitý a komplexní jev, a proto je vhodné vyvarovat se rychlému a nekompromisnímu určení příčiny, kterou chceme co nejrychleji eliminovat. Pokud se v hodině vyskytuje nekázeň, je třeba pečlivě hledat příčiny a vždy zvažovat více variant důvodu jejího výskytu. Nikdy nesmíme opomenout individuální reakce jednotlivců na stejné podmínky.

Obst (Kalhous, Obst, 2002, s. 388) uvádí, že na nežádoucím chování se mohou podílet:

- *biologické faktory (např. odchylky stavby a funkce nervové soustavy žáka, vzniklé úrazem)*
- *sociální faktory – vliv výchovného prostředí rodiny, skupinová dynamika třídy, vliv party, širší komunity, médií*

- *situační faktory – okamžitá atmosféra třídy, událost v předchozí hodině, nudný výklad učitele*

Čapek (Čapek, 2008, s. 20 – 30) pak Obstův seznam konkrétně rozebírá a analyzuje. Jako podstatné pak uvádí:

- *nedostatky ve výchově v rodině*
- *nevhodně vedené vyučování*
- *osobnost učitelů a jejich chování*
- *poruchy chování, poruchy učení a jiné*
- *únava žáků*
- *násilí v médiích a počítačových hrách*
- *žáci neakceptují nastavený řád a pravidla*
- *pokřivená komunikace mezi žáky a učitelem*

Nedostatky ve výchově v rodině. Vzhledem k tomu, že výchova v rodině nemá žádná stanovená a vymahatelná pravidla, dostává se každému jedinci odlišné výchovy. Cangelosi (Cangelosi, 1994, s. 27 – 28) uvádí, že: „*někteří rodiče své děti podporují, jiní je zanedbávají, někde je domácí výchova zdravá, jinde rodiče svým dětem nadávají a jednají s nimi hrubě, někde o děti soustavně pečují, jinde není výchova naprosto žádná.*“ S tímto vědomím je třeba k dětem přistupovat a stejně tak jednat i s jejich rodiči.

Nevhodně vedené vyučování. Vedle vyučování je nezbytné vnímat v podstatě stejným způsobem i organizované volnočasové aktivity. Pokud učitel/lektor svým nezajímavým monotónním výkladem nudí, může být následkem nekázeň. Pokud je hodina přeplněna aktivitami, nezvládají slabší jedinci tempo a nekázeň pak může být jejich obranným mechanismem. Při řešení nekázně ve třídě je nutné hledat chyby nejen v dětech, ale samozřejmě by mělo být také analyzování vlastního pedagogického přístupu.

Osobnost učitelů a jejich chování. Ačkoliv máme každý jistou představu, jaký by měl ideální učitel být, skutečnost se mnohdy výrazně liší. Naše požadavky na osobnost a chování pedagogů se navíc v průběhu let mění. Švarcová (Švarcová, 2005,

s. 118) analyzuje výzkum prováděný na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze tak, že: „*žáci středních škol oceňují, jestliže je učitel vždy dobře upravený, chová se přátelsky, je spravedlivý, nepoužívá vulgární výrazy, umí srozumitelně a přesvědčivě vyložit učivo, dovede hodně naučit. Na úspěšném učiteli nejvýše hodnotí, jestliže má radost ze žákových úspěchů, oslovuje žáky křestním jménem, udělá si na ně vždy čas, nikoho nezesměšňuje, při hodinách se často usmívá a vytváří příjemnou atmosféru*“. Stejně jako žáci, také učitelé jsou jenom lidé a jako takoví mají své slabší a silnější stránky. Pokud pomineme fyzický vzhled, je výrazným činitelem na straně pedagoga přístup k dětem. Některý pedagog považuje dítě za rovnocenného partnera, jiný za svého podřízeného, který musí plnit jeho příkazy. Každé dítě vyžaduje jiný přístup a každý učitel má jiné osobní možnosti.

Poruchy chování, poruchy učení a jiné. Podle Čapka (Čapek, 2008, s. 24) „*nelze opomíjet, že cílem vzdělání je osvojení takového stupně znalosti a dovednosti, jakého je žák schopen*“. S tímto vědomím musíme přistupovat k žákům s nejrůznějšími poruchami. Nelze klást nepřiměřené nároky, které povedou k rezignaci kvůli nemožnosti jejich splnění, stejně tak nelze nastavit nároky na nižší úroveň, než jsou schopnosti a možnosti dítěte, což by mohlo vést k nudě a nekázi. Obst (Kalhous, Obst, 2002, s. 399) soudí, že: „*žáci neoceňují přílišnou liberálnost učitelů, ale naopak to, že jsou přiměřeně nároční, aniž by kolem sebe šířili hrůzu*“. V případě dětí s poruchou učení či chování je třeba stanovovat nároky individuálně.

Únava žáků. Defektologický slovník (Sovák a kol., 2000, s. 370) uvádí, že: „*únava oslabuje pozornost a koncentraci, otupuje bystrost úsudku, zpomaluje plynulost představ, zmenšuje fyzickou zručnost a pohyblivost*“. Z výše uvedeného vychází, že únava představuje dočasný útlum schopností. Všichni víme, že unavený řidič je potencionálně nebezpečný nejen sobě, ale především svému okolí. Unavení učitelé ani unavené děti sice nejsou přímo ohroženi na životě, ani nepředstavují nebezpečí pro okolí, hodina poznamenaná únavou přesto obvykle nevede k žádným výsledkům. Únava na straně učitele představuje potencionální možnost snížení kvality výuky, neboť unavený učitel může jen stěží podat dostatečně kvalitní výkon. Zatímco unavený učitel nemůže během vyučovací hodiny mlčet a nepřítomně hledět před sebe nebo z okna, u dětí se s tímto stavem setkáváme často. Tak jako u učitele může být únava zapříčiněna mnoha faktory (například fyzické vyčerpání z předchozí hodiny tělocviku, probdělý večer u televize, příliš brzké vstávání kvůli dojíždění do školy), stává se také, že únava je přímým výsledkem učitelova snažení. V defektologickém slovníku (Sovák a kol., 2000, s. 370) se uvádí,

že „únava se zrychluje monotónním přednesem učitelů, šablonovitostí a formalismem v metodách vyučování, nedostatkem názornosti...“ Každý učitel by proto měl dbát o to, aby se takových chyb co možná nejvíce vyvaroval.

Násilí v médiích a počítačových hrách. Jakou roli na chování dětí, mládeže a lidí obecně má násilí v televizi a v počítačových hrách, je doposud předmětem velkých sporů. Pokud bychom chtěli analyzovat vysílání českých televizních stanic, jistě bychom dospěli k neradostnému zjištění, neboť podíl kriminálních pořadů a pořadů, kde je násilí určitým způsobem zobrazováno, je skutečně značný. Zároveň se můžeme podívat na dětské pořady, které považujeme za neškodné, a přitom se v nich kreslení hrdinové zabíjí, mrzačí a ubližují si i několikrát během jednoho krátkého dílu. Také je nutné rozlišovat pasivní sledování násilí v televizi a aktivně působené násilné chování v počítačových hrách na hrdiny, kde je násilí prostředkem k dosažení cílů, nebo dokonce odměny. Suchý (Suchý, 2007, s. 128) na základě vlastního výzkumu uvádí, že: *„existuje obecná souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí školního věku, stejně jako existuje souvislost mezi konkrétním časem stráveným u televize a nárůstem agresivity u těchto dětí. Rozdíly mezi dětmi, které sledují televizi málo, a těmi, které ji sledují nadměrně, jsou významné.“* Na základě tohoto výzkumu a jemu podobných ale přesto nelze svalovat veškerou vinu na média, neboť jiné výzkumy uvádějí, že děti dobře chápou rozdíl mezi umělou realitou televizních a počítačových světů a světa reálného, kde je takové chování nepřijatelné. Mnohem větší vliv má jistě násilí v přímém okolí člověka (hádky rodičů doprovázené brachiální agresí, drobná kriminalita apod.).

Žáci neakceptují nastavený řád a pravidla. Pravidla představují důležitou součást našeho chování vůči společnosti. Nechuť akceptovat tato pravidla může být dána různými faktory. Například mnohá pravidla jsou až příliš tvrdá a přísná (během vyučování nesmí nikdo vydat ani hlásku), některá již dávno přežitá (kdo již nepracuje, sedí s rukama za zády). Pokud pedagog důsledně trvá na dodržování všech pravidel a jejich porušování, byť i malé, bez výjimky přísně trestá, může se u žáků objevit nechuť k dodržování těchto zásad. Pokud jsou naopak pravidla stanovená a na jejich dodržování není dohlíženo, může se žákům jevit zbytečné se podle nich řídit. Je vhodné, aby pravidla nestanovoval pedagog z pozice své autority, ale aby děti na jejich vytváření participovaly. Pedagogové volného času již delší dobu používají osvědčený systém, který spočívá ve vytvoření systému pravidel samotnými členy skupiny. Každý navrhuje, co je a není vhodné, po posouzení je návrh přijat nebo zamítnut. Vedle samotného vyjmenování zásad si také každý stanovuje trest, jaký podstoupí v případě porušení.

Pokřivená komunikace mezi žákem a učitelem. Jestliže pedagog nejedná se žákem jako se sobě rovným, mohou se vyskytnout nejrůznější konflikty. Často se stává, že pedagog sám sebe považuje za nenahraditelnou autoritu. Jednání v takovém případě nemusí být žákům příjemné, a proto se může vyskytnout jejich odpor. Učitel je sice výše postaveným v komunikaci pedagog – žák, ale tohoto postavení by neměl zneužívat.

2.5 Nejčastější druhy nekázně ve škole a při organizované volnočasové činnosti

Každý jedinec reaguje na stejný podmět jinak, a proto není možné vyjmenovat a popsat všechny druhy přestupků proti normám. Čapek (Čapek, 2008, s. 63 – 94) uvádí jako nejčastěji se vyskytující kázeňské události následující:

- *napovídání*
- *krádež ve třídě*
- *agresivita žáků*
- *šikana*
- *žákovský humor a žertíky*
- *záškoláctví*
- *moderní technologie*
- *třídní vzpoura*
- *alkohol*
- *rušivé chování*

Napovídání. Velmi častým přestupkem proti kázni, ačkoli rozhodně ne nejzávažnějším, se kterým se v pedagogické praxi setkáváme, je napovídání. Důvodů pro toto jednání může být mnoho. Čapek (Čapek, 2008, s. 63 – 64) uvádí například tyto:

- *Podvodné získání lepšího výsledku.*
- *Pomoc spolužákovi, kamarádovi v nouzi.*

- „Potopení“ kamaráda úmyslně neproduktivním napovídáním.
- Ukazujeme učiteli, že máme vědomosti požadované na zkoušeném.
- Natruc učiteli, kterého nesnášíme, bychom napovídali prakticky komukoliv.
- Žák napovídáním ventiluje aktivitu, kterou nemůže projevit při hodině.
- Napovídající se snaží pobavit třídu.
- Žák „riskantním“ napovídáním získává v kolektivu určitou sociální pozici.
- Napovídání je vlastně hazardní hra, která podněcuje „hráče“.
- Pomáhání „slabšímu“ proti „silnějšímu“ jako projev solidarity a účasti atd.

Z tohoto výčtu je patrné, že napovídání nelze chápat pouze jako kázeňský přestupek, ve společenství třídy má totiž důležitou funkci. Ovšem, jestliže se jedná o hodnocení žáka, kterému je napovídáno, je toto hodnocení méně či zcela nepřesné.

Krádež ve třídě. Vágnerová (Vágnerová, 2005, s. 167) soudí, že: *„krádež je charakteristická záměrností takového jednání. O krádeži lze tudíž mluvit teprve tehdy, když je dítě na takovém stupni rozumové vyspělosti, že je schopné chápat pojem vlastnictví a akceptovat normu chování, která vymezuje odlišný vztah k vlastním a cizím věcem“*. Krádež není sice příliš častý jev, jako například opisování, ale čas od času se ve škole, stejně tak i při volnočasových programech, vyskytne. V takovém případě je pedagog postaven do nepříjemné situace, neboť musí nastalou situaci řešit. Kdo a proč krade, není snadné kategorizovat, aby nám na základě několika definic vyplynulo jméno pachatele. Ondráček (Ondráček, 2003, s. 93 – 94) uvádí jako souvislosti krádeže následující:

- Vývojová nezralost či mentální retardace žáka může zapříčinit sníženou schopnost sebeovládání v souvislosti s touhou vlastnit něco, co patří někomu jinému. Také uvědomění si morálního kontextu krádeže je u takto postižených žáků sniženo.

- *Krádež může být sociálně podmíněna, například snahou žáka získat určité postavení či alespoň přináležet k partě, ve které je krádež kritériem odvahy/šikovnosti nebo předpokladem členství.*
- *Tzv. frustrační krádeží kompenzuje jedinec nedostatečnou míru uspokojení zejména takových potřeb, jako je například potvrzení vlastní důležitosti, přijetí druhými, být milován a vážen a podobně.*
- *Individuální psychologie A. Adlera vidí psychické pozadí krádeže v tom, že „kradoucí individuum“ se ve srovnání s ostatními lidmi cítí ochuzeno, málo oceňováno a podobně a krádežemi se pokouší tento deficit vyrovnat.*
- *Kleptománie je nutkavé impulzivní kradení bez kontextu nouze či plánu. Jako taková přináleží do okruhu neurotických poruch chování a následně do sféry psychiatrie a psychoterapie. U dětí školního věku se vyskytuje velmi zřídka.*
- *Výchovně nejzávažnější je krádež plánovaná a promyšlená, která zloději přináší zisk. Zpravidla bývá dobře připravená, a proto je odhalení zloděje obtížné. K tomu, že se žák naučí krást promyšleně a se snahou obohatit se na úkor druhých, přispívá často prostředí, ve kterém žije.*

Postup učitelova řešení je závislý na situaci, ve které se nacházíme. Pokud byla krádež nahlášena se zpožděním, byť i jediného dne, není mnoho prostoru pro jakékoli vyšetřování. Pokud je však nahlášena krádež ten samý den, jisté možnosti se naskýtají. Učitel by měl krádež vyšetřit. Nejprve je třeba prohledat vlastní věci okradeného, tedy dotázat se, zda si je jistý tím, že jeho věc skutečně chybí (peníze jsou často založeny v knize nebo v četných kapsách školního batohu), následovat by mělo zjištění, kdy a kde poškozený se zcizenou věcí naposledy manipuloval. Tato informace nám dává možnost dohledat místo, kde ke zcizení mohlo dojít (věci se často ztrácejí při přesunech žáků na předměty do jiných tříd, kdy jsou věci zapomenuty v lavicích). Pokud byla věc odcizena ve třídě, kde se po celý den střídají žáci celé školy (velmi často jazykové učebny), je vyšetřování opět ve slepé uličce, neboť je hledání u sta žáků různých tříd velmi obtížné. Pokud byla věc zcizena ve třídě, ve které jsou pouze žáci jedné třídy, posouváme se opět o krok dál. Nejprve je vhodné přednést problém před žáky. Pedagog se ptá žáků,

zda neviděli postrádanou věc. Často se stává, že věc není ukradena, ale ztracena. Je pak velký rozdíl mezi nálezcem a zlodějem. Pokud se žádný nálezce nepřihlásí, nastává prohledání třídy, následně také tašek a osobních věcí. Toto opatření navrhuje například Čapek (Čapek, 2008, s. 67), avšak dodává, že: „*v žádném případě to nesmí být učitel, kdo hledá v osobních věcech dětí*“. Pokud nás ani kontrola tašek neposouvá vpřed, mnoho možností již nemáme. Pokud se jedná o věc skutečně cennou, můžeme se obrátit na policii, pokud se jedná o věc cennou především po citové stránce, zbývá jediné – jednoznačně odsoudit krádež a podobné chování. V případě, že se nám v některé z popsaných fází podaří odhalit zloděje, je taktéž nutné jeho chování odsoudit, avšak po odpykání trestu je třeba dát žákovi opět šanci na plnohodnotné zapojení do kolektivu.

Agresivita žáků. Agrese je útočné jednání, které je motivováno úmyslem poškození či ublížení někomu, případně dosažením vlastních cílů na úkor druhé osoby. Agresivita je pak tendence k takovému jednání. Nakonečný (Nakonečný, 1997, s. 9) rozlišuje dva druhy agrese, a *sice zlobnou agresi*, která je reakcí na frustraci a je doprovázena pocity vzteku, nenávisti a postoji nepřátelství (hostility), a instrumentální agresi, vystupující bez uvedených pocitů a postojů jako naučená sociální technika. Pokud je to možné, měl by pedagog řešit agresi již v prvních náznacích, aby předešel konfliktům, které mohou později nastat. Nejčastější projevy agrese ve školách a při volnočasových činnostech jsou ty, které vznikají soupeřením dětí o postavení ve skupině či o pozornost (urážky, nadávky, nevhodné žerty).

Šikana. Šikanování je takové chování jedince, kdy fyzicky nebo psychicky napadá druhého jedince (v našem případě žák žák). Důvody k takovému jednání mohou být různé, například role ve skupině, získání určitého požitku (peněz) nebo jen prostý pocit nadřazenosti a schopnosti ovládat druhého. Šikanovat může jednatlivec jednotlivce, jednatlivec skupinu (případy, kdy jeden žák šikanuje celou třídu), nebo skupina jednotlivce (skupina odvrhne svého člena). Zjednodušeně můžeme šikanu rozdělit na fyzickou a psychickou. Fyzickým šikanováním je například postrkování a vrážení do osoby šikanovaného, štípání, podráženi nohou, bití apod. Mezi psychické šikanování, které je hůře odhalitelné, patří například pomlouvání, silně negativní hodnocení bez příčiny, lži o osobě, blízkých a zájmech šikanovaného, vydírání, urážky, nadávky, ponižování a mnohé další. U některých jedinců existuje vyšší riziko, že se stanou objektem šikany. Jedná se často o jedince, kteří nějakým způsobem „vyčnívají z řady“. Takovým vybočením může být menší vzrůst, výrazné vlasy (například zrzavé, kudrnaté), oblečení (například obnošené nebo nepadnoucí u žáků ze sociálně slabších rodin nebo naopak značkové či výrazné),

brýle, citlivější povaha, vyhraněný názor a jiné. Pro učitele bývá odhalení šikany nesnadné, přesto Ondráček (Ondráček, 2003, s. 86 – 87) uvádí projevy v chování žáka, který je obětí šikanování:

- *ostýchavost, nesmělost a nejistota v interakci s ostatními dětmi*
- *mlčenlivost a nesdílnost v kontaktu s dospělými*
- *nízká sebeúcta, zpochybňující poznámky a výpovědi o sobě*
- *ustrašené, nervózní, stresované chování; snížená frustrační tolerance*
- *vyhýbání se určitým situacím (jít do školy, setkat se ve volném čase se spolužáky)*
- *nekoncentrovanost při výuce, snížení výkonové úrovně a zhoršení prospěchu*
- *sociální izolovanost (spolužáci ho nepreferují ani pro práci, ani pro hru)*
- *ochota riskovat trest či postih za to, že odmítá jít do školy*
- *zvýšená četnost chybění ve výuce s omluvenkou typu „Necítil se dobře“, „Měl bolesti hlavy“, „Měl bolesti břicha“ a podobné*

Učitel musí na projevy šikany reagovat. Oddalování reakce by mohlo mít dalekosáhlé důsledky.

Žákovský humor a žertíky. Čapek (Čapek, 2008, s. 78) popisuje žákovský humor a žertíky spíše jako pochybnosti učitele o vlastní autoritě, kdy se pedagog obává jejího narušení, a proto na žákovský humor reaguje přehnaně. Čáp (Čáp, Mareš, 2007, s. 203) považuje za důležité: *„dobře rozlišovat humor a ironii. Humor znamená chování veselé, příjemné, zábavné v kombinaci s afiliací, s kladným emočním vztahem k druhým lidem. Naproti tomu ironizování zahrnuje hostilitu, nepřátelství, pohrdání, znevažování apod., někdy ve formě otevřenější, jindy skrytější, rafinovanější“*. Učitel by proto měl rozlišovat, zda se žák snaží žertem upozornit na sebe samotného nebo zda útočí na druhého žáka či pedagoga. Jestliže je humor veden verbální formou, neměl by představovat ve třídě zásadnější problém. Opak ale může nastat, pokud je humor veden neverbálně. V takovém

případě se může jednat například o nastavení nohy nebo odsunutí židle. Podobné jednání je třeba odsoudit a zbystřit, neboť by se mohlo jednat o příznaky šikany.

Moderní technologie. Moderní technologie, jakými jsou například mobilní telefony, které zastupují řadu funkcí od fotoaparátu, videokamery, satelitního polohovacího systému (GPS), středně výkonného počítače, po internet a jeho možnosti vyhledávání informací, sdílení dat, sociální sítě atp., nám v mnohém ulehčují život a často si jej bez nich již neumíme ani představit. Vedle užitečnosti jsou nám tyto technologie také jistou hrozbou. Ještě před deseti lety nebylo myslitelné, aby žáci prostřednictvím telefonu natočili svého pedagoga ve svízelné situaci (například při řešení kázeňských problémů) a toto video obratem umístili na sociální síť, případně na multimediální server přístupný široké veřejnosti. Tento jev se dnes díky moderním technologiím již vyskytuje a netýká se jen učitelů, ale také žáků a hraničí s šikanou (kybernetická šikana) a omezováním práv a svobod. Pedagoga při práci nezřídka ruší posílání krátkých textových zpráv (SMS), hraní her a další kratochvíle, které telefony nabízejí a odvádí tak pozornost dětí od výuky či zadané práce. Na druhou stranu nám moderní technologie nabízí mnoho užitečného, například fakt, že většina dětí ve skupině má mobilní telefon s fotoaparátem nám dává možnost mít dobře zdokumentované aktivity, kterými můžeme hodinu ozvláštnit, můžeme snadno a rychle získávat informace, které potřebujeme. Technologie ve výuce i při trávení volného času nabízí mnoho pozitivního i negativního a mezi jejich využíváním je třeba najít jasnou hranici. Tuto hranici je vhodné ve formě pravidel (buď jako dohodu mezi učitelem a žáky nebo například ustanovením ve školním řádu) stanovit jako závaznou pro celý kolektiv.

Třídní vzpoura. Třídní vzpoura je zpravidla postavení se všech (nebo většiny) žáků proti učiteli. Taková vzpoura pak může být mířena proti osobě pedagoga, jeho chování, nebo jednání (například proti bezpráví při řešení určitého konfliktu, proti způsobu výuky, proti přístupu k žákům, proti chystané změně apod.). V takovém případě je pedagog ve velmi nelehké situaci. Pro řešení takové situace nabízí Čapek (Čapek, 2008, s. 85 – 86) následný postup:

- *v každém případě zachovat klid a racionalitu, nehněvat se kvůli tomu na žáky*
- *brát názory dětí vážně, nezlehčovat je, a pokud si nejste na 100 % jisti, že to vyjde a je to vhodné, ani je neobracet v žert*

- *snažit se přejít klidnou diskusí k jádru problému a zjistit všechny objektivní a relevantní skutečnosti*
- *neobracet se na své oblíbené žáky, nehledat u nich oporu, protože je to může vystavit nevraživosti ostatních*
- *nenechat se zatáhnout při řešení problému do výčtu minulých křivd, pokud se současnou situací nemají nic společného*
- *neslibovat vzdušné zámky, nerozhodovat ukvapeně, ale pokud má stížnost nebo požadavek racionální jádro a je oprávněný, slíbit nápravu a své slovo dodržet*
- *jestliže jde o stížnost na jiného učitele, nepřitakávat žákům ve snaze se zalíbit, zároveň ale připustit, že žáci mohou mít pravdu, a k věci přistupovat vážně*
- *snaha o mocenské zlomení odporu by mohla vést k nevratnému zhoršení vzájemných vztahů a třídního klimatu, zatímco věcný přístup a pochopení mají opačný účinek*
- *v žádném případě nepostihovat třídní vůdce a iniciátory vzpoury ani nyní, ani později*
- *ať již byla třída v právu, nebo ne, celou záležitost po vyřešení považovat za vyřízenou a nevracet se k ní – sám pro sebe si ji správně a objektivně vyhodnotit a vzít si z ní pro sebe poučení do další práce*

Jestliže má pedagog pocit, že nastalou situaci nedokáže sám řešit, má právo poprosit o pomoc ředitele organizace či kolegy.

Alkohol. Alkohol je návyková látka, která při požití v určitém množství výrazně ovlivňuje vědomí a vnímání. Dle mnohých studií mají čeští školáci s alkoholem značné zkušenosti, proto se pedagogové setkávají s problémy spojenými s alkoholem, které musí ve třídě řešit. Pedagog se nejčastěji setká se studentem, který takzvaně střízliví, tedy kdy jeho tělo odbourává alkohol v krvi a student se dostává z „opojení“. Méně častěji se pak stává, že se žáci opijí v hodinách volna mezi vyučováním, nebo dokonce při krátkých přestávkách ve škole. Nejkritičtější je však situace na pobytových akcích,

kdy musí pedagog studentům věřit, že dodrží stanovené pravidlo zákazu, nebo musí prohledávat zavazadla a během celého pobytu pak působit jako policista. Právě na pobytových akcích, které bývají spojeny s fyzickou aktivitou (vodácké, sportovní, lyžařské a jiné kurzy) jsou rizika spojená s požíváním alkoholu značná, a proto je třeba tomuto rizikovému chování zamezit. Nešpor (Nešpor, 1997, s. 7) vyjmenovává obecná rizika konzumace alkoholu takto:

- *otrava u dětí může nastat i po malých dávkách alkoholu*
- *nebezpečné jednání pod vlivem alkoholu (úrazy, pády, dopravní nehody)*
- *zvýšené riziko sebevražd*
- *slovní nebo i fyzická agrese, trestná činnost*
- *u dospívajících rychlejší rozvoj závislosti na alkoholu než v pozdějším věku, i když ne tak rychlý, jako např. u pervitinu*
- *po dlouhodobějším pití jaterní onemocnění a onemocnění trávicího systému*
- *zhoršení řady onemocnění (např. vysokého krevního tlaku nebo cukrovky)*
- *duševní nemoci, např. deprese, později alkoholické psychózy*
- *oslabení imunitního systému (nižší odolnost vůči nemocem)*
- *zvýšení rizika nádorů hlavy, jícnu, žaludku a jater*
- *riziko poškození plodu u těhotných žen*

Rušivé chování. Rušivé chování je každé chování, které snižuje možnost koncentrace. Rušivému chování může být vystaven pedagog (žák ruší přímo jeho při výkladu), nebo jiný žák či celá třída (žák svým chováním odvádí pozornost jednoho či více jiných žáků od práce). Důvody k rušivému chování mohou být různé a vzhledem k příčinám je vhodné adekvátně reagovat.

K výčtu Čapkových kázeňských událostí pak lze ještě doplnit seznam, který sestavil Kyriacou (Kyriacou, 1996, s. 96). Tento seznam shrnuje učitelé nejčastěji uváděné typy nevhodného chování žáků:

- *přílišné povídání nebo mluvení bez vyvolání*
- *hlučnost (jak verbálního charakteru, například pokřikování a jiného žáka, tak i neverbálního charakteru – jako například lomození pomůckami, nábytkem apod.)*
- *nevěnování pozornosti učiteli*
- *neplnění zadaných úkolů*
- *bezdůvodné opouštění svého místa*
- *rušení ostatních žáků*
- *pozdní příchody do hodiny*

Dále uvádíme ještě často uváděné přestupky ve školních řádech. Vedle již zmíněného alkoholu se jedná také o návykové látky obecně, vulgární vyjadřování, znečišťování školy a okolí, úmyslné poškozování inventáře školy nebo falšování dokladů omlouvajících nepřítomnost ve škole, falšování známek a hodnocení.

2.6 Za hranicí nekázně

Jako chování za hranicí nekázně chápeme takové chování, které je přímo v rozporu s platnými zákony a vyhláškami. Nejčastěji toto chování nazýváme kriminalitou mládeže. Takové chování se ve školách a při volnočasových hodinách vyskytuje jen zřídka, avšak vyskytuje se a je ve svých důsledcích velmi nebezpečné. Za chování, které je za hranicí kázně můžeme považovat zvláště agresivní fyzické napadení jiné osoby (jiného žáka, ale také pedagoga), dále například počítačovou kriminalitu, krádež předmětu o vysoké ceně či úmyslné poškození cenné věci (žák se mstí za špatnou známku na majetku pedagoga – například poškozením automobilu).

2.7 Nekázeň ve škole a v organizacích volného času

Bez velkého výzkumného bádání lze říci, že více nekázně se projevuje ve škole, než v organizacích volného času. Tento fakt je dán především tím, že organizace volného času zpravidla navštěvujeme z vlastního zájmu, a proto se snáze podřídíme pravidlům, která jsou v dané organizaci považována za standard.

Školní vzdělávání není dobrovolné, naopak se jedná o povinnost, ke které můžeme mít mnoho výhrad. Přesto se škole nemůžeme vyhnout na trvalo tak, jako je tomu v případě teraristického kroužku, který nás po čase omrzí.

3. Výchovné prostředky

3.1 Vymezení pojmu výchovný prostředek

Při vyhledávání výrazů výchovný prostředek, výchovná metoda a výchovné působení, můžeme získat výsledky, které se vzájemně, byť třeba jen částečně, překrývají.

Jůva (Jůva sen., Jůva jun., 1997, s. 70 – 74) konstatuje, že: „*základním a tradičním prostředkem intencionální výchovy je vyučování. K němu přistupuje vliv pedagogicky adaptovaného prostředí, působení hromadných sdělovacích prostředků, dále výchovné působení práce, hry, umění a sportu a výchovný vliv sociální skupiny, v níž jedinec žije a působí*“.

Obst (Kalhous, Obst, kol., 2002, s. 93 – 94) hovoří o kázeňských prostředcích v souvislosti s utvářením ukázněného prostředí. Dělí je na preventivní (komunitní forma práce), podněcující (například povzbuzení, pochvala, odměna) a potlačující (tresty v podobě napomenutí, důtka třídního učitele a podobné).

Blížkovský (Blížkovský, 1997, s. 144) říká, že: „*výchovným prostředkem se může vlastně stát každá vnější i vnitřní podmínka výchovy, pokud jí subjekt výchovy dokáže v dané situaci využít k dosažení vytyčených cílů*“.

Šmahelová (Svobodová, Šmahelová, 2007, s. 131) konstatuje, že: „*nelze striktně oddělovat výchovné metody od metod vyučovacích. Pokud nám jde o výchovu v „širším*

slova smyslu“, tedy o jednotu výchovy a vzdělávání, je samozřejmé, že do výčtu metod výchovy patří i metody vyučovací“.

Horák (Horák, 1993, s. 22) říká, že: *„je třeba rozlišit prostředky v širším slova smyslu (tj. všechno, co slouží dosahování výchovných cílů), mezi něž patří prostředky nemateriální povahy (obsahy, zásady výchovy, metody výchovy, organizační formy výchovy aj.) a prostředky materiální povahy (výukové pomůcky, didaktická technika, různá média, zařízení aj.) čili prostředky v užším slova smyslu“.*

Z výše uvedených citací nelze jednoznačně říci, kam až sahá výchovná metoda a kde je její hranice s výchovným prostředkem. Pro potřeby této práce budeme za výchovné prostředky považovat takové jednání, které má vést k potlačení nepříznivých jevů ve výuce a při volnočasových hodinách a naopak k podpoře žádoucího chování.

3.2 Vybrané výchovné prostředky

Pro potřeby této práce vybíráme pouze některé výchovné prostředky, neboť vyjmenování všech by dalece přesáhlo zadaný rozsah práce. Z různých zdrojů uvádíme následující výchovné prostředky jako nejčastěji se vyskytující.

- odměna a trest
- hodnocení
- vzory a příklady
- oslovení
- zvýšený hlas
- přesvědčování a vysvětlování
- pravidla
- příkazy
- ocenění
- pomoc
- spolupráce
- inscenace, dramatizace a hraní rolí

Odměna a trest. Čapek (Čapek, 2008, s. 31) říká, že: *„odměna je takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší*

vychovávanému radost a uspokojení některých jeho potřeb. Trest je takové působení, spojené s chováním nebo jednáním jedince, které vyjadřuje negativní hodnocení a přináší vychovávanému nelibost, frustraci nebo omezení některých jeho potřeb.“

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 145) přisuzuje odměně dvě funkce: „*informační (konstatování správnosti chování, postupu, výsledku) a motivační (navozuje u žáka prožitek úspěchu, radosti, chuti do další práce, zvyšuje pravděpodobnost, že žák se pokusí tuto činnost zopakovat*“. Třetí funkci pak spatřuje sám odměněný žák, a sice jako: „*vyjádření pozitivního osobního vztahu učitele či rodiče k sobě, projev osobní důvěry, vyjádření perspektivnosti vztahu*“.

Odměna i trest mohou mít různé podoby, které jsou subjektivně vždy vnímány rozdílně. Odměnění můžeme být bonbonem, ale také novým počítačem, případně finanční částkou, ve škole pak nejčastěji dobrou známkou, při volnočasových aktivitách například dobrým umístěním v pořadí hráčů či diplomem. Trestem pro dítě v rodině bývají domácí vězení, snížení kapesného či například pohlavek, ve škole pak špatná známka či kázeňský postih, ve volnočasové činnosti například vyloučení ze hry či družstva.

Matějček (Matějček, 1994, s. 25 – 26) soudí, že: „*co je trestem pro jednoho, nemusí jím být pro druhého, ba věci mohou dojít tak daleko, že trest se stane „odměnou“ nebo vyznamenáním*“. Odměna v podobě trestu pak může být například poznámka od všeobecně neoblíbeného učitele, čímž se žák zařadí do určité školní skupiny.

Zvláštní kategorií trestů jsou tresty tělesné. Takový trest má záměrně způsobit bolest či nepohodlí trestané osobě. Jedná se tedy o pohlavek stejně tak, jako například dělání dřepů či kliků, které jsou tak oblíbeným trestem na dětských táborech. Ačkoliv je problematika fyzických trestů „ožehavým tématem“, ve školní praxi jsou fyzické tresty zakázané.

Odměny a tresty jsou komplikovaným nástrojem, jejichž užívání by mělo mít jistá pravidla. Například časté odměňování vede k návyku na toto jednání. Bez odměny se pak od žáka požadovaného jednání nedočkáme. Stává se také, že odměna musí být v průběhu času posilována, neboť například jen ústní pochvala přestává stačit. Stejný problém spatřujeme u trestání. Pokud budeme trestat příliš tvrdě či naopak mírně, odpověď na trest nám může být opět nekázeň.

Hodnocení. Hodnocení nás provází po celý život. Ve škole jsme hodnoceni podle toho, do jaké míry zvládáme učivo, v životě jsme hodnoceni například podle toho,

jak se dokážeme přizpůsobovat změnám ve společnosti. Hodnocení může být také součástí výše zmíněných odměn a trestů (například: „Protože nedáváš pozor, dostaneš pětku.“), což se ale nedoporučuje.

Zvláštní kategorii hodnocení tvoří školní hodnocení. „*Hodnocení měří hloubku a šíři znalostí a dovedností. Bývá kritizováno za to, že je nepřesné a nespolehlivé a deformuje výuku i osnovy – rovněž je pravda, že výsledky hodnocení nebyvají dobrou předpovědí budoucího výkonu*“ (Petty, 2008, s. 343). Navzdory tomuto shrnutí se společnost bez hodnocení neobejde. Dvořáková (Vališová, Kasíková a kol., 2007) mimo hodnoty pro pedagoga samotného shrnuje, jaký význam má hodnocení pro žáka: „*žákovi poskytuje hodnocení důležité informace o vlastním postupu v učení. Má zásadní význam pro motivaci žáka k učení, podílí se na vytváření sebepojetí žáka, ovlivňuje jeho aspirace*“. Dále pak říká, že hodnocení ve výuce má především funkci informativní (informuje o tom, jak žák plní cíl vyučování) a formativní (vliv na rozvoj osobnosti žáka).

V odborné literatuře se můžeme setkat s různým členěním hodnocení dle různých měřítek. Zajímavé pro tuto práci může být například hodnocení sociálně normované (výkony žáka jsou porovnávány vůči výkonům ostatních žáků třídy) a individuálně normované (výkon žáka porovnáván s jeho dřívějšími výkony) (Kolář, Šikulová, 2005, s. 31).

Vzory a příklady. Vzory a příklady jsou ve výchově velmi potřebné. Vzorem nám může být v podstatě kdokoliv. Nejčastějšími vzory jsou pro nás rodiče, přátelé, slavné osobnosti, myslitelé, státníci apod. Šmahelová (Svobodová, Šmahelová, 2007, s. 133) uvádí, že: „*činy působí silněji, než pouhá slova*“.

Oslovení. Součástí výchovných metod může být i pouhé oslovení. Pokud je třída neklidná, proložíme výklad důrazným „že ano, třído“ a obvykle dojde k jejímu zklidnění. Oslovení může být i přímo adresované konkrétnímu žákovi, který při zaslechnutí svého jména zpravidla znovu začne vnímat učitele.

Zvýšený hlas. Pokud nedorazí ke zklidnění ani při přímém oslovení, zvýšíme hlas. Při zvyšování hlasu je třeba dbát na to, abychom se nenechali strhnout ke křiku, čímž by mohlo dojít k narušení třídního klimatu.

Přesvědčování a vysvětlování. Přesvědčování a vysvětlování bývají při zmínkách o výchovných metodách zpravidla mezi prvními, které nás napadnou. Jestliže chceme zamezit nekázní a zároveň nám záleží na výsledcích žáků, je vhodné vysvětlit své záměry

a důvody, proč je nutné danou aktivitu/práci v danou chvíli uskutečňovat. Pokud jsme jako pedagogové o nutnosti takové aktivity přesvědčeni, snažíme se vysvětlením přesvědčit také své svěřence. Stejně tak se pokoušíme děti přesvědčit a vysvětlit jim nutnost zavedených pravidel.

Pravidla. K základním metodám výchovy patří jasná a srozumitelná pravidla. Pravidla se mohou týkat obecně chování, nebo například určité činnosti. V případě, že jsou pravidla stanovena a jsou obecně přijata, je třeba dbát na jejich dodržování. Cangelosi (Cangelosi, 1994, s. 123) stanovuje, že potřebné pravidlo slouží alespoň jednomu z následujících účelů:

- *Maximalizovat spolupracující chování a minimalizovat chování nespolečenské, obzvláště rušivé.*
- *Zajistit bezpečnost a pohodlnost učebního prostředí.*
- *Zamezit rušení ostatních tříd a lidí mimo učebnu činnostmi probíhajícími ve třídě.*
- *Udržet přijatelnou úroveň slušnosti mezi žáky, zaměstnanci školy a návštěvníky školy.*

Jestliže pravidlo nemá oporu ve vyjmenovaných účelech, nemělo by být zavedeno. Důsledky pravidel bez opodstatnění mohou mít dopad i na pravidla, která opodstatnění mají. Pokud žáci získají podezření, že pravidla stanovujeme bez zjevného důvodu, mohou se bouřit proti všem pravidlům, která jsme stanovili, třeba i společně.

Příkazy. Synonymem pro slovo příkaz je rozkaz, nařízení nebo například vybídnutí. S příkazy se můžeme nejčastěji setkat ve vojenských organizacích, kde jsou příkazy plněny bez promyšlení, neboť tak velí pravidla. Ve školním prostředí bychom měli příkazy šetřit. Samozřejmě, pokud vyzveme žáky, aby si otevřely učebnice, jedná se sice o příkaz, ale takový, který obvykle nečinní žákům žádné potíže při jeho vykonávání. Příkaz může být škodlivý, pokud žákům nařizujeme, aby něco vykonali, ačkoliv o tom nejsou vnitřně přesvědčeni. Příkladem uveďme příkaz: „Dnes nechod’ ven a uč se doma matematiku!“ Mnohem prospěšnější pravděpodobně bude, pokud žáka přesvědčíme nebo spíše dovedeme k přesvědčení, že pro něj bude prospěšnější, když se látku z matematiky doučí i za cenu toho, že si nepůjde ven hrát.

Ocenění. Mezi ocenění ve škole či při volnočasových aktivitách nejčastěji patří pochvaly. Vedle ústního ohodnocení je možné chválit také formální cestou, a sice pochvalou zaznamenanou do žákovské knížky. Mimořádné jednání či chování je poté oceněno pochvalou třídního učitele, nebo dokonce ředitele školy. V mimoškolní oblasti se vedle ústní pochvaly nejčastěji objevují nejrůznější formy diplomů. Formální pochvala má důležitý smysl v kolektivu. Mimo vlastního uznání oceněné osoby dáváme najevo skupině, jaké chování je příkladné a hodné následování.

Pomoc. Každý pedagog by měl svým svěřencům pomáhat v případě, že o pomoc požádají, nebo je zjevné, že ji potřebují. Můžeme tak předejít žákově kapitulaci před učením/úkolem, se kterým si sám neví rady. Pomoc ovšem neznamená, že za žáka úkol vykonáme, nebo jej zbavíme povinnosti jej vykonat.

Spolupráce. Není potřeba připomínat, že člověk je tvor společenský. Ke společnosti spolupráce neoddělitelně patří. Mnoho činností je tím zábavnějších, že jsou vykonávány ve skupině, i v případě, že jde pouze o dvojice. Vést děti ke spolupráci, ať už ve škole nebo volnočasových organizacích, by mělo být jedním ze základních cílů výchovy.

Petty (Petty, 2008, s. 175) o práci ve skupinách soudí, že: *„umožňuje žákům, aby si procvičili metody, pravidla a slovní zásobu, jimž se učí. Nesmělí žáci, kteří nevystoupí před třídou, se obvykle nechají snadněji přimět k aktivitě ve skupině. A co více, práce ve skupinách většinou znamená též sebekontrolu a vzájemnou pomoc, při níž jsou nedorozumění odstraňována v poměrně vstřícné atmosféře“*.

Inscenace, dramatizace a hraní rolí. *„Hry mohou zapojovat žáky velmi intenzívně do výuky a přimět je k takovému soustředění, jakého nelze dosáhnout pomocí žádné jiné metody,“* (Petty, 2008, s. 188). Z výše uvedeného citátu je zřejmé, proč jsou hry, inscenace a dramatizace dětmi natolik ceněné. Děti se hrou a zábavným způsobem učí získávat informace, které by jinak musely pracně čerpat z učebnic nebo z přednesu učitele.

4. Shrnutí

Po prostudování odborné literatury, které je k vymezeným tématům kázně, výchovy a výchovných prostředků k dispozici velké množství, zjišťujeme základní body problematiky.

Kázeň a s ní spojená nekázeň není vždy jen odrazem žákovské nechuti k výuce či k volnočasovým aktivitám. Velkou roli v této otázce hraje také sám pedagog, který může zásadně ovlivnit průběh hodiny. Jakákoliv pedagogická činnost je vždy interakcí, ve které by měli být pedagogové i jejich svěřenci partnery, kteří si po vzájemné domluvě stanoví pravidla. Nejen na tato pravidla navazují výchovné prostředky. Ty by měly být úměrné skupině, se kterou pedagog pracuje.

Aby byli žáci do výuky vtaženi, a učení a aktivity je bavily, měl by pedagog obměňovat formy výuky, zařazovat dramatické a herní prvky, dbát na spolupráci dětí ve skupině. Práce by pro pedagoga měla být nejen zdrojem obživy, ale především posláním, ve kterém spatřuje jakýsi vyšší smysl. Díky tomuto pojetí se může pedagog stát pro své svěřence vzorem.

III. Praktická část

1. Úvod

Praktická část práce se zabývá vybranými výchovnými prostředky v praxi. Konkrétně zjišťuje, jaké výchovné prostředky a v jaké četnosti jsou používány na vybrané střední škole a ve vybrané volnočasové organizaci a získaná data porovnává. Pro uvození výchovných prostředků v kontext se ve výzkumné části také zjišťuje, jaké jsou nejčastěji se vyskytující kázeňské situace v těchto institucích. Výzkum bude proveden mezi pedagogickými pracovníky i mezi studenty. Vznikne tak zajímavý pohled na tuto problematiku z pozice vychovávajících i vychovávaných.

Vzhledem k omezenosti zkoumaných vzorků je nutné zmínit, že výsledky nejsou obecně použitelné a platné pro jiný, než zkoumaný vzorek. Výsledkem je porovnání používání a četnosti používání vybraných výchovných prostředků ve zkoumaných organizacích, nikoliv však ve středních školách a volnočasových organizacích obecně.

2. Cíle výzkumu

Cílem praktické části je provedení komparace používání vybraných výchovných prostředků ve vybrané střední škole a ve vybrané volnočasové organizaci. Výzkum sleduje především četnost používání vybraných výchovných prostředků.

3. Stanovení hypotéz

Před započítím výzkumu byly stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza č. 1 – Předpokládáme, že ve škole budou nejčastěji používanými výchovnými prostředky z pohledu studentů odměna a trest.

Hypotéza č. 2 – Předpokládáme, že ve volnočasové organizaci bude nejčastěji používaným výchovným prostředkem z pohledu ubytovaných studentů vysvětlování a přesvědčování.

Hypotéza č. 3 – Předpokládáme, že ve škole bude nejčastěji používaným výchovným prostředkem z pohledu pedagogů působení vzorem a příkladem.

Hypotéza č. 4 – Předpokládáme, že ve volnočasové organizaci bude nejčastěji používaným výchovným prostředkem z pohledu pedagogů působení vzorem a příkladem.

Hypotéza č. 5 – Předpokládáme, že bude výrazný rozdíl v užívání výchovného prostředku inscenace, dramatizace a hraní her ve škole a ve volnočasové organizaci.

4. Charakteristika zkoumaného vzorku

Zadáním této bakalářské práce je porovnání nejčastěji se vyskytujících vybraných výchovných prostředků na vybrané střední škole a vybrané organizaci volného času. Vzhledem k tomu, že zkoumáme výchovné prostředky na střední škole, stanovili jsme si jako organizaci volného času takovou organizaci, která pracuje s podobnou věkovou kategorií, tedy s mládeží ve věku od patnácti do dvaceti let. Podobných organizací je však v současnosti poměrně málo. Zvolili jsme tedy pro výzkumnou část práce domov mládeže, případně internát.

V souvislosti s výzkumem bylo osloveno 15 středních škol a 9 domovů mládeže či internátů z Libereckého, Královéhradeckého a Středočeského kraje. Odpověď jsme získali od sedmi středních škol a čtyř domovů mládeže, avšak po konkretizaci tématu bakalářské práce byla přislíbena účast jen na Střední průmyslové škole v České Lípě a k ní přidruženého domova mládeže, dále pak Střední odborné škole v Liberci a jejím internátu a na Střední zdravotnické škole v Turnově a jí provozovaném domově mládeže.

Důvodem pro zamítavá stanoviska byl vždy cíl bakalářské práce, tedy porovnání. Dále se školy odvolávaly na nutnost provedení výzkumu nejen ze strany pedagogů, ale také ze strany studentů.

Výzkum v různých podobách proběhl na Střední průmyslové škole a k ní přidruženému domovu mládeže, na Střední odborné škole v Liberci a ve Střední zdravotnické škole v Turnově a jejím domově mládeže. Šetření z České Lípy a z Liberce

sloužilo především ke zpřesnění výzkumné metody. V této práci budou prezentovány pouze výsledky ze Střední zdravotnické školy v Turnově a jejího domova mládeže.

4.1 Město Turnov

Město Turnov se nachází v Libereckém kraji, konkrétně v jeho jihovýchodní části, spadá pod okres Semily a čítá přibližně patnáct tisíc obyvatel. Historie města sahá hluboko do minulosti, jeho současnost se opírá o velkou průmyslovou tradici, zejména ve sklářství a šperkařství.

Turnov nabízí široké spektrum učebních a studijních oborů na několika středních a středních odborných školách. Nezaměstnanost v Turnově a okolí je v rámci kraje mírně nad průměrem.

Město nabízí široké možnosti sportovního a kulturního vyžití.

4.2 Střední zdravotnická škola Turnov

Střední zdravotnická škola v Turnově je škola s padesátiletou tradicí výchovy a výuky zdravotnického personálu. V rámci libereckého kraje jsou střední zdravotnické školy pouze dvě, škola tedy vzdělává i žáky ze širokého okolí – zejména pak z okresů Semily, Jablonec nad Nisou a Jičín.

Škola se nachází nedaleko městského centra, v přímém sousedství Panochovy nemocnice Turnov, součástí areálu je také domov mládeže. Škola je vybavena moderními technologiemi a pomůckami, kterých při výuce aktivně využívá.

V současnosti škola eviduje 230 žáků a dosahuje tak plné kapacity. Z 230 žáků je 207 dívek a 23 chlapců. Tito žáci navštěvují studijní obory ošetrovatel, zdravotnický asistent a zdravotnické lyceum. Výuku, včetně praktické části, zajišťuje 23 pedagogů, 19 žen a 4 muži.

Výzkumného šetření se zúčastnili všichni pedagogičtí pracovníci této školy a jedna náhodně vybraná třída.

4.3 Domov mládeže při Střední zdravotnické škole Turnov

Domov mládeže při Střední zdravotnické škole disponuje kapacitou 130 lůžek, přičemž jeho současná obsazenost je 108 ubytovaných. Domov mládeže nabízí ubytování studentům Střední zdravotnické školy, jichž je ubytováno 48, ale také studentům dalších škol ve městě. Poměr chlapců a dívek zde ubytovaných je asi jeden ku dvěma.

Domov mládeže nabízí ubytování první kategorie v pokojích po dvou, popřípadě třech lůžkách. Ubytování studenti mají možnost navštěvovat různé zájmové aktivity pod vedením vychovatelů – například rukodělné práce, výtvarný kroužek, kroužek plavání a lehké atletiky. Dále mohou využívat sportovní hřiště a tělocvičnu blízké školy. Studentům jsou k dispozici tři klubovny s televizorem a DVD přehrávačem, rozsáhlá knihovna a malá posilovna.

Výchovnou činnost zajišťuje sedm pedagogických pracovníků – čtyři vychovatelé (jeden muž a tři ženy) a tři asistenti pedagoga (jeden muž a dvě ženy).

Výzkumného šetření se zúčastnili všichni pedagogičtí pracovníci Domova mládeže. Dále bylo náhodně osloveno 25 studentů ubytovaných v DM.

5. Výzkumné metody

K cílové výzkumné metodě, kterou byl dotazník, jsme došli po vyzkoušení několika jiných metod. První metodou bylo pedagogické pozorování.

Po domluvě s ředitelem Střední odborné školy v Liberci, panem PhDr. Milanem Adamcem byl proveden náslech v hodinách vybrané školní třídy. Náslech byl zvolen v rozsahu jednoho týdne, což zahrnovalo 31 hodin školní výuky a všechny přestávky ve třídě PS1 – Provozní služby, první ročník. Během těchto hodin proběhly ve třídě všeobecně-vzdělávací i odborné předměty. Pozorování proběhlo tak, že pozorovatel seděl v rohu třídy v lavici a nijak se do dění v hodině nezapojoval. Tomuto pozorování přál fakt, že se pozorovatel se žáky třídy i s některými učiteli dobře znal z předchozí výchovně-vzdělávací činnosti, a proto ve třídě nepředstavoval výrazný rušivý element. Také z názorů pedagogů bylo možné soudit, že se žáci nijak „nepředváděli“ a chovali se stejně, jako v jiných hodinách.

Tato metoda získávání dat byla ovšem značně problematická, neboť se pozorovatel musel potýkat s problémy, které vyjmenovává Chráska (Chráska, 2007, s. 153 – 154), jmenovitě se jedná o: „*haló efekt, logická chyba, předsudky, stereotypizace a analogie, tradice, figura a pozadí, aktuální psychický stav, tendence k průměru, kontrast a shovívavost pozorovatele*“.

Od metody pedagogického pozorování bylo tedy upuštěno, nicméně poznatky, které jsme tímto náslechem získali, napomohly k vytvoření konečné výzkumné metody.

Druhou metodou získávání dat, kterou jsme zvolili, byl dotazník doplněný o skupinový rozhovor se studenty a individuální rozhovor s pedagogy. Jednalo se tedy o kvantitativní i kvalitativní metody šetření. Tyto metody byly použity na Střední průmyslové škole v České Lípě a v přidruženém Domově mládeže. Dotazování mezi studenty probíhalo tak, že tazatel předstoupil v doprovodu pedagoga do třídy, studentům byl představen a byl jim sdělen důvod jeho návštěvy. Poté pedagogický doprovod ze třídy odešel a tazatel se opět představil a podrobně vysvětlil, čeho se týká předkládaný dotazník.

Byl vysvětlen princip anonymního sběru dat. Studenti vyplnili dotazník a následoval skupinový rozhovor. Během tohoto rozhovoru se však studenti „rozvášnili“ a jejich výpovědi byly pouze negativní povahy. Vzhledem k velkému počtu připravených dotazníků byly původní dotazníky sebrány a rozdány nové. Výsledky se diametrálně lišily od prvního vyplnění. Stejný průběh pak mělo dotazování v Domově mládeže. Také individuální rozhovory s pedagogy byly velmi problematické. V Domově mládeže dotazování proběhlo, ale získání dat od tří vychovatelek trvalo celý den, vzhledem k jejich pracovní době. Možnost domluvení rozhovoru se všemi pedagogy školy pak představovalo neřešitelný úkol, a to zejména kvůli délce rozhovoru (přibližně 15 – 20 minut) a velkému počtu pedagogů.

Vzhledem k tomuto ovlivnění jsme tedy nakonec od této metody upustili, avšak i zkušenosti a poznatky z tohoto šetření byly velmi cenné a dopomohly k vytvoření konečné metody získávání dat.

Konečnou metodou, která byla použita, je dotazník. Dotazník byl zvolen vzhledem k výše uvedeným událostem, zároveň také poskytuje možnost relativně rychlého sběru velkého množství dat.

Dotazník byl vyhotoven ve čtyřech verzích. Vždy jedna verze pro pedagogy školy (příloha č. 1), pedagogické pracovníky Domova mládeže (příloha č. 2), studenty střední

školy (příloha č. 3) a studenty ubytované v Domově mládeže (příloha č. 4). Všechny dotazníky byly téměř shodné, lišily se pouze upřesňováním míst a osobou, která výchovné prostředky používá.

Dotazníky pro studenty SZŠ a DM v rozsahu šesti stran obsahují osm otázek. První tři otázky slouží výhradně k získání údajů o respondentovi, čtvrtá zjišťuje nejčastěji se vyskytující kázeňské situace. V páté otázce mají respondenti vytvořit pořadí z předložených výchovných prostředků podle toho, jak často jsou pedagogy SZŠ a DM užívány. Šestá otázka pak zjišťuje konkrétní četnost užívání výchovných prostředků. Sedmou otázkou zjišťujeme, jaké konkrétní odměny a tresty pedagogové užívají. Osmá otázka zjišťuje, jaká je představa respondentů o jednotlivých výchovných prostředcích uvedených v dotazníku.

Dotazníky pro pedagogické pracovníky SZŠ a DM mají podobnou strukturu. První tři otázky zjišťují údaje o respondentech, čtvrtá otázka zjišťuje výskyt kázeňských situací. V páté otázce seřazují respondenti vybrané výchovné prostředky podle toho, jak často je užívají. Šestá otázka se dotazuje na důvod, proč pedagogové užívají výchovné prostředky právě v tomto pořadí. Sedmá otázka se soustřeďuje na četnost konkrétních prostředků, osmá otázka zjišťuje příklady trestů a odměn, jaké pedagogové užívají. Poslední otázka pak zjišťuje, co konkrétně si respondenti představují pod jednotlivými výchovnými prostředky uvedenými v dotazníku.

6. Vyhodnocení dotazníků

K získání dat od studentů Střední zdravotnické školy byla náhodně vybrána jedna třída. Jednalo se o třetí ročník oboru zdravotnické lyceum. V době konání dotazníkového šetření bylo přítomno 21 žáků z celkových 26. Dále byl dotazník náhodně rozdán 25 studentům z domova mládeže, vrátilo se 24 dotazníků, jeden byl pro neúplné vyplnění vyřazen.

Dotazník byl rozdán všem pedagogům školy a Domova mládeže, vrátilo se 21 vyplněných dotazníků ze školy (z celkových 23, kdy dva pedagogičtí pracovníci jsou dlouhodobě nemocní) a 7 z Domova mládeže, tedy plný počet. Celkem tedy bylo zpracováno 72 dotazníků.

Tabulka č. 1 Evidence dotazníků

dotazníky	rozdáno dotazníků	odevzdáno dotazníků	vyřazeno dotazníků	zpracováno celkem
studenti SZŠ	21	21	0	21
pedagogové SZŠ	23	21	0	21
studenti DM	25	24	1	23
vychovatelé DM	7	7	0	7

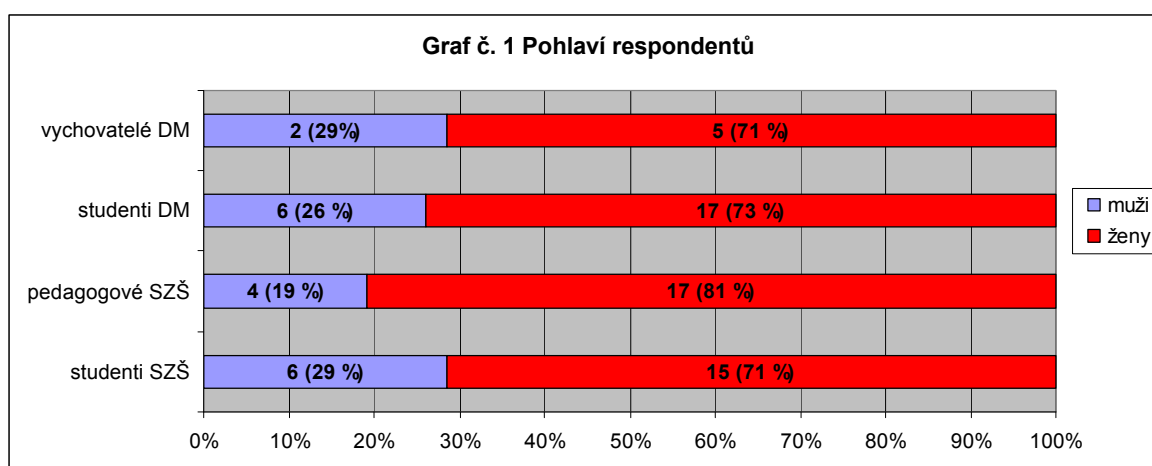
6.1 Vyhodnocení otázek 1 – 4

Otázka 1. – Pohlaví

První otázka zjišťovala pohlaví respondentů. Je zřejmé, že výzkum proběhl v heterogenní, avšak velmi nevyvážené skupině respondentů. Již tradičně jsou střední zdravotnické školy vnímány převážně jako dívčí. Zajímavé je, že také personální složení pedagogického sboru je výrazně nevyvážené v neprospěch mužů. Také povolání vychovatele je tradičně vnímáno jako práce pro ženy.

Tabulka č. 2 Pohlaví respondentů

respondenti	muži	ženy	celkem
studenti SZŠ	6	15	21
pedagogové SZŠ	4	17	21
studenti DM	6	17	23
vychovatelé DM	2	5	7

Z grafu je jasně patrné, že podíl mužů v žádné ze skupin respondentů nepřesahuje 30 %. Nejnižšího celkového podílu dosahují muži v pedagogickém sboru Střední zdravotnické školy.

Otázka 2. – Věk

Průměrný věk studentů SZŠ, kteří se účastnili dotazníkového šetření, činí 17,8 let, průměrný věk studentů DM pak 18 let.

Průměrný věk pedagogů SZŠ je 41 let, vychovatelů DM 42,7 let.

Otázka 3. – Rok studia/délka pedagogické praxe

Všichni studenti SZŠ, kteří se účastnili dotazníkového šetření byli studenty třetího ročníku zdravotnického lycea SZŠ. Studenti ubytovaní v Domově mládeže byli nejčastěji studenty druhého a třetího ročníku.

Tabulka č. 3 Ročník studia

ročník studia	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
studenti SZŠ	0x	0x	21x	0x
studenti DM	3x	8x	9x	3x

Zatímco SZŠ se při výchově a výuce opírá o pedagogický personál s mnoha lety praxe, pedagogové DM jsou nejčastěji rozsahem praxe v rozmezí do pěti let.

Tabulka č. 4 Délka pedagogické praxe

délka pedagogické praxe	do 5 let	5 – 10 let	11 – 15 let	16 – 20 let	20 a více let
pedagogové SZŠ	4x	2x	7x	3x	5x
pedagogové DM	5x	0x	2x	0x	0x

Otázka 4. – Jak často se ve škole/DM vyskytují následující kázeňské situace?

Tato otázka zjišťuje, jak často se ve škole či v Domově mládeže vyskytují vyjmenované kázeňské situace. Otázku jsme do dotazníku zařadili proto, aby došlo k jistému uvedení do kontextu u následně zjištěných výchovných prostředků.

Seznam kázeňských situací v dotazníku je sestaven na základě pedagogického pozorování na Střední odborné škole v Liberci a také studiem odborné literatury, která je citována v teoretické části této práce. V dotazníku bylo šest volných pozic pro doplnění dalších možností, neboť každá škola, třída či volnočasová organizace a skupina má svá specifika. Vyplněním dotazníku respondenty SZŠ byly doplněny další

dvě kázeňské situace – ničení majetku školy a zneužívání moderních technologií. Studenti ubytovaní v Domově mládeže pak ve čtyřech případech jako kázeňskou situaci doplnili sex.

U prostředků lze označit četnost jejich výskytu v rozsahu vůbec – zřídka – občas – často – velmi často. U každé této položky je v závorce konkretizováno, jakou četnost představují. V následující tabulce je znázorněn počet označení jednotlivých kázeňských situací.

Tabulka č. 5 Výskyt kázeňských situací – počet označení

rušivé chování	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	0x	0x	5x	16x
pedagogové SZŠ	0x	1x	6x	8x	6x
studenti DM	1x	4x	12x	3x	3x
pedagogové DM	0x	0x	5x	2x	0x
nevěnování pozornosti pedagogovi	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	0x	1x	14x	6x
pedagogové SZŠ	0x	2x	6x	10x	3x
studenti DM	3x	7x	9x	0x	4x
pedagogové DM	2x	2x	3x	0x	0x
krádež	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	7x	13x	1x	0x	0x
pedagogové SZŠ	10x	11x	0	0	0
studenti DM	2x	11x	6x	2x	2x
pedagogové DM	2x	5x	0x	0x	0x

neplnění povinností, zadaných úkolů	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	1x	5x	8x	6x
pedagogové SZŠ	0x	0x	9x	8x	4x
studenti DM	1x	9x	9x	1x	3x
pedagogové DM	1x	1x	4x	1x	0x
pozdní příchody	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	3x	12x	6x	0x
pedagogové SZŠ	1x	5x	14x	1x	0x
studenti DM	0x	9x	8x	6x	0x
pedagogové DM	0x	1x	6x	0x	0x
agresivita	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	2x	8x	8x	3x	0x
pedagogové SZŠ	6x	11x	4x	0x	0x
studenti DM	8x	10x	4x	0x	1x
pedagogové DM	2x	4x	1x	0x	0x
alkohol a jiné návykové látky	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	5x	12x	1x	3x	0x
pedagogové SZŠ	12x	8x	1x	0x	0x
studenti DM	0x	9x	6x	6x	2x
pedagogové DM	0x	0x	7x	0x	0x

záškoláctví	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	2x	3x	11x	5x	0x
pedagogové SZŠ	8x	10x	3x	0x	0x
studenti DM	4x	10x	6x	2x	1x
pedagogové DM	1x	4x	2x	0x	0x
šikana	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	7x	9x	4x	1x	0x
pedagogové SZŠ	10x	9x	2x	0x	0x
studenti DM	17x	5x	1x	0x	0x
pedagogové DM	4x	3x	0x	0x	0x
zneužívání moderních technologií	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	2x	1x	0x	3x
pedagogové SZŠ	0x	0x	0x	1x	0x
studenti DM	0x	0x	0x	0x	0x
pedagogové DM	0x	0x	0x	0x	0x
poškození majetku školy/DM	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	0x	3x	9x	2x
pedagogové SZŠ	0x	1x	2x	0x	0x
studenti DM	0x	0x	0x	0x	0x
pedagogové DM	0x	0x	0x	0x	0x

sex	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	0x	0x	0x	0x
pedagogové SZŠ	0x	0x	0x	0x	0x
studenti DM	0x	1x	1x	2x	0x
pedagogové DM	0x	0x	0x	0x	0x

Z této tabulky lze jasně vyčíst, jaké kázeňské situace se z pohledu respondentů vyskytují v jaké četnosti. Pro zjednodušení obodujeme jednotlivé četnosti výskytu dle následující tabulky, hodnoty sečteme a vytvoříme tabulku s kázeňskými situacemi a pořadím kázeňských situací od nejčastějších po méně časté dle jednotlivých skupin respondentů.

Tabulka č. 6 Bodové hodnocení výskytu kázeňských situací

četnost	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
přiřazená hodnota	1	2	3	4	5

Tuto metodu, kdy jednotlivým možnostem z výčtu přiřazujeme body, volíme zejména proto, že tvrzení většiny, která se shoduje například na nižší četnosti, musí mít ve výsledku vyšší hodnotu, než tvrzení jednotlivce, který uvádí hodnotu vyšší. Neřadíme tedy od nejvyšší četnosti podle počtu označení sestupně.

Po vypočtení hodnot vzniká tabulka s výčtem kázeňských situací seřazených podle četnosti výskytu.

Tabulka č. 7 Výskyt kázeňských situací – pořadí

kázeňské situace	studenti SZŠ pořadí (počet bodů)	pedagogové SZŠ pořadí (počet bodů)	studenti DM pořadí (počet bodů)	pedagogové DM pořadí (počet bodů)
rušivé chování	1. (100)	1. (82)	1. (72)	2. (23)
nevěnování pozornosti pedagogovi	2. (89)	3. (77)	5. (64)	5. (15)
krádež	10. (36)	8. (32)	6. (60)	8. (12)
neplnění povinností, zadaných úkolů	3. (79)	2. (79)	4. (65)	4. (19)
pozdní příchody	4. (66)	4. (54)	3. (66)	3. (20)
agresivita	6. (54)	5. (40)	8. (45)	7. (13)
alkohol a jiné návykové látky	8. (41)	9. (31)	2. (70)	1. (28)
záškoláctví	5. (61)	6. (37)	7. (55)	6. (15)
šikana	9. (41)	7. (34)	9. (30)	9. (10)
zneužívání moderních technologií	11. (23)	11. (4)	11. (0)	10. (0)
poškozování majetku školy	7. (49)	10. (8)	12. (0)	11. (0)
sex	12. (0)	12. (0)	10. (13)	12. (0)

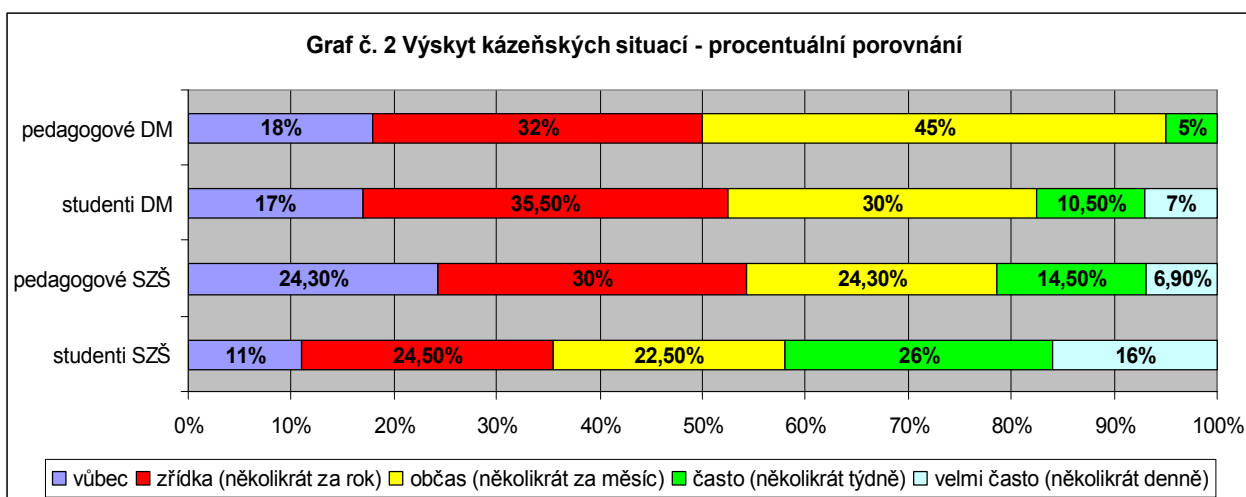
Tato otázka nám poskytuje výčet kázeňských situací tak, jak je vnímají jednotlivé skupiny respondentů. Studenti SZŠ vidí jako nejčastěji se vyskytující rušivé chování, nevěnování pozornosti pedagogovi a neplnění povinností a zadaných úkolů. Pedagogové SZŠ uvádějí na prvním místě také rušivé chování, následuje neplnění povinností zadaných úkolů a nevěnování pozornosti pedagogovi. Nejčastěji se vyskytující kázeňské situace jsou tedy podle mínění studentů i pedagogů stejné, výrazně se však liší pohled na intenzitu výskytu první z nich. Zajímavé je, že rušivé chování vnímají jako častěji se vyskytující právě studenti, učitelé uvádějí četnost nižší. Velmi zajímavý rozdíl v pohledech studentů a pedagogů SZŠ je také ve vnímání poškozování majetku školy, alkoholu a jiných návykových látek. Je možné soudit, že se jedná o jevy, které jsou pedagogům z velké části skryté.

Jistou shodu vykazují také výsledky od respondentů z Domova mládeže. Studenti označili za nejčastěji se vyskytující kázeňské situace rušivé chování, alkohol a pozdní příchody. Vychovatelé označují stejné kázeňské situace, částečně v jiném pořadí – tedy alkohol, rušivé chování a pozdní příchody. Ve větší míře, oproti vychovatelům, vnímají studenti krádeže (především potraviny ze společných chladniček na jednotlivých patrech Domova mládeže) a zcela bez povšimnutí vychovatelů zůstal sex. Toto je kázeňská situace, která sice není výslovně zmíněna a zakázána v provozním řádu DM, ale jedná se o překročení norem, kterému má bránit zákaz návštěv na pokojích (provozní řád DM přikládáme jako přílohu č. 5).

Tabulka znázorňuje kázeňské situace v pořadí, jejich faktickou četnost můžeme vzhledem k nestejně velkým skupinám respondentů vyjádřit procenty. Vycházíme z celkového počtu voleb jednotlivých skupin respondentů. Následující tabulka znázorňuje, na kolik procent jednotlivé skupiny respondentů uvádějí, že se vyskytují kázeňské situace v rozsahu vůbec – velmi často.

Tabulka č. 8 Výskyt kázeňských situací – procentuální porovnání

kázeňské situace	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	11 %	24,5 %	22,5 %	26 %	16 %
pedagogové SZŠ	24,3 %	30 %	24,3 %	14,5 %	6,9 %
studenti DM	17 %	35,5 %	30 %	10,5 %	7 %
pedagogové DM	18 %	32 %	45 %	5 %	0 %

Z tabulky a přiloženého grafu je možné vyčíst, že je skutečně četnost výskytu kázeňských situací v Domově mládeže nižší. Obecně je pak možné říci, že pedagogové SZŠ i DM vnímají kázeňské situace jako méně se vyskytující než studenti SZŠ a DM. Z hlediska pedagogů DM například zcela chybí kategorie velmi častého výskytu, častý výskyt dosahuje pouze sedmi procent všech odpovědí. Studenti DM vyplnili kolonku velmi často pouze v sedmi procentech, často poté přibližně v deseti procentech odpovědí.

Následující otázky z dotazníku nebudou interpretovány podle jejich pořadí, nýbrž budou představeny výsledky jednotlivých výchovných prostředků a jejich porovnání.

6.2 Vyhodnocení jednotlivých vybraných výchovných prostředků

Následující díl praktické části této práce bude věnován vyhodnocení a porovnání výsledků za jednotlivé výchovné prostředky z dotazníku. Vždy bude využito všech dat, která byla získána ze zbylých otázek dotazníku. Vzhledem k cílům bakalářské práce sestavujeme z předložených vybraných výchovných prostředků jejich pořadí. V otázce šesté v dotazníku respondenty přímo vybízíme, aby sestavili vlastní pořadí. Toto pořadí však vzniká v kontextu všech výchovných prostředků a faktická četnost užívání či výskytu výchovných prostředků je řešena až v otázce šesté v dotaznících pro studenty, sedmé v dotaznících pro pedagogické pracovníky. Abychom byli schopni vytvořit pořadí, využijeme stejného postupu jako při stanovování pořadí kázeňských situací. Znovu proto přikládáme tabulku, kterou stanovujeme příslušný počet bodů pro jednotlivé stupně výskytu.

Tabulka č. 9 Bodové hodnocení výskytu vybraných výchovných prostředků

četnost	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
přiřazená hodnota	1	2	3	4	5

a) Výchovný prostředek – působení vzorem, příkladem

Z otázky číslo 5 (ve všech dotaznících) získáváme následující data.

Tabulka č. 10 Vyhodnocení otázky č. 5

působení vzorem, příkladem	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	1x	1x	0x	0x	1x	1x	1x	4x	5x	1x	4x	2x	7,8	8
pedagogové SZŠ	8x	5x	0x	1x	1x	1x	2x	1x	1x	1x	0x	0x	3,52	2
studenti DM	0x	4x	1x	1x	4x	0x	5x	2x	1x	1x	3x	1x	6,52	2
pedagogové DM	3x	2x	0x	0x	0x	0x	1x	0x	0x	1x	0x	0x	3,42	1

Tabulka znázorňuje jednotlivá pořadí a počet označení jednotlivými skupinami respondentů. Následuje průměrné a výsledné pořadí. Skutečný výskyt jednotlivých výchovných prostředků poskytuje následující tabulka.

Tabulka č. 11 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

působení vzorem, příkladem	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	2x	11x	6x	2x	0x
pedagogové SZŠ	0x	0x	5x	5x	11x
studenti DM	3x	8x	8x	3x	1x
pedagogové DM	0x	2x	0x	2x	3x

Při přepočtení hodnot z tabulky číslo 11 na body, získáváme následující pořadí.

Tabulka č. 12 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku				
působení vzorem, příkladem	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	9.	1.	10.	3.

Je zřejmé, že se pořadí z tabulky číslo 10 a tabulky číslo 12 liší, a to především u studentů DM, kteří sice v páté otázce uvádějí působení vzorem a příkladem zhruba na druhém místě, když poté ale mají určit konkrétně, jak často je na ně tímto prostředkem působeno, v porovnání s ostatními tento prostředek klesá až na desáté místo.

Naopak u studentů SZŠ a pedagogů SZŠ i DM můžeme pozorovat téměř shodu. Zajímavé ovšem je, jak jednotlivé skupiny respondentů tento výchovný prostředek chápou.

Zatímco pedagogové SZŠ i DM a studenti SZŠ jej chápou jako naprosto samozřejmou součást svého vystupování a jednání a ve výpovědích se shodují, že působení vzorem je účinnější než působení slovem, studenti DM uvádějí také působení konkrétní slavnou či známou osobností. Pole četnosti „vůbec“ vyplnili tři studenti, kteří následně tento prostředek interpretují právě pouze jako zmiňování slavných osobností.

b) Výchovní prostředek – oslovení

Tabulka č. 13 Vyhodnocení otázky č. 5

oslovení	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	5x	0x	2x	4x	3x	1x	1x	4x	1x	0x	0x	0x	4,57	4
pedagogové SZŠ	3x	3x	9x	3x	1x	0x	0x	1x	0x	0x	0x	1x	3,47	1
studenti DM	15x	2x	2x	0x	1x	2x	0x	0x	0x	0x	0x	1x	2,34	1
pedagogové DM	2x	1x	0x	1x	2x	1x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	3,42	2

Tabulka č. 14 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

oslovení	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	3x	6x	9x	3x
pedagogové SZŠ	1x	0x	1x	10x	9x
studenti DM	0x	1x	5x	10x	7x
pedagogové DM	0x	0x	0x	3x	4x

Tabulka č. 15 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

oslovení	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	5.	2.	1.	1.

U tohoto prostředku získáváme zajímavý náhled na to, jak jej chápou jednotlivé skupiny respondentů. Většina pedagogů jej chápe jako krátké napomenutí křestním jménem ve chvíli, kdy žák koná něco jiného, než by měl. Takové upozornění na přestupek pak provádějí nejčastěji mírně zvýšeným hlasem, případně hlasem stejné výšky, avšak s větším důrazem. Po vyslovení jména učitelé vyčkají reakce a pokračují dále v probírané látce. Žáci SZŠ oslovení chápou většinou stejně, jako jejich učitelé.

Pedagogičtí pracovníci domova mládeže chápou oslovení především jako součást navázání rozhovoru. Stejně tento prostředek chápou také studenti DM. Pouze jeden vychovatel uvádí podobné pojetí, jaké uvádějí pedagogové SZŠ.

c) Výchovní prostředek – zvýšený hlas

Tabulka č. 16 Vyhodnocení otázky č. 5

zvýšený hlas	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	2x	6x	4x	2x	1x	0x	2x	1x	0x	2x	1x	0x	4,38	3
pedagogové SZŠ	2x	1x	1x	2x	3x	0x	0x	1x	0x	8x	3x	0x	7,19	8
studenti DM	1x	1x	2x	1x	2x	2x	3x	1x	3x	6x	1x	0x	7,04	9
pedagogové DM	0x	0x	1x	0x	0x	0x	2x	0x	0x	3x	1x	0x	8,28	8

Tabulka č. 17 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

zvýšený hlas	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	0x	4x	14x	3x
pedagogové SZŠ	2x	5x	9x	4x	1x
studenti DM	2x	9x	7x	4x	1x
pedagogové DM	0x	5x	1x	1x	0x

Tabulka č. 18 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

zvýšený hlas	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	2.	2.	9.	11.

V případě užívání tohoto výchovného prostředku je zjevná shoda v případě studentů a pedagogů SZŠ, ačkoliv sami pedagogové jej řadili v páté otázce až na osmé místo, naopak studenti jej řadili na místo třetí.

Učitelé SZŠ vnímají tento prostředek jako mírné zvýšení hlasu, které však nikdy nepřechází v křik. Užívají jej jen v případě, že selhávají všechny metody „po dobrém“. Obdobně chápou tento prostředek také studenti, avšak ve třech případech připouštějí křik učitelů, avšak také studenti dokládají, že se jedná vždy o vyhocené situace. Studenti dokonce rozlišují zvýšený hlas v případě „šumu“ ve třídě tak, aby všichni dobře slyšeli a zvýšený hlas v případě konkrétního řešení konfliktní situace.

Pedagogové DM chápou tento prostředek jako jeden z nejzazších a ve čtyřech případech přímo uvádějí, že se z jejich strany jedná o nezvládnutí situace. Tento prostředek užívají pouze v krajním případě a zpětně jej hodnotí jako nesprávný. Studenti ubytovaní v Domově mládeže tento prostředek vnímají jako reakci pedagogů na své velmi vyhocené chování, kdy se jedná výhradně o křik. Student, který v možnostech četnosti označil velmi často, tento prostředek hodnotí také jako reakci na své kázeňské přestupky.

d) Výchovný prostředek – odměna

Tabulka č. 19 Vyhodnocení otázky č. 5

odměna	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	0x	1x	0x	1x	0x	0x	5x	0x	2x	3x	2x	7x	9,28	10
pedagogové SZŠ	0x	0x	0x	1x	3x	3x	3x	3x	7x	0x	1x	0x	7,42	9
studenti DM	0x	0x	1x	2x	1x	3x	4x	3x	2x	1x	3x	3x	7,95	10
pedagogové DM	0x	0x	1x	1x	0x	0x	0x	2x	1x	1x	1x	0x	7,57	7

Tabulka č. 20 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

odměna	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	5x	10x	6x	0x	0x
pedagogové SZŠ	0x	7x	11x	3x	0x
studenti DM	5x	8x	8x	2x	0x
pedagogové DM	0x	3x	3x	1x	0x

Tabulka č. 21 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

odměna	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	12.	10.	11.	9.

V případě výchovného prostředku formou odměny, se dá říci, že výsledné pořadí zhruba odpovídá pořadí, které volili respondenti v otázce páté.

Pedagogové SZŠ odměnu chápou nejčastěji jako materiální ocenění mimořádného jednání či úspěchu, často formální cestou na konci školního roku. Dále uvádějí jako velmi častou odměnu dobrou známku či ústní pochvalu před ostatními žáky, toto jednání zdůvodňují jako motivaci pro ostatní žáky. Oproti učitelům jsou jejich žáci zaměřeni především na materiální odměny, konkrétně finanční a věcné dary na konci školního roku.

Vychovatelé Domova mládeže chápou odměnu jako ocenění, vyzdvižení správného chování tak, aby motivovali další studenty, kteří odměnění nebyli. V případě studentů je odměna chápána jako systém „něco za něco“, tedy budu hodný – něco dostanu/získám. Dá se říci, že přijali tento systém od vychovatelů a v důsledku toho uvádějí podobnou četnost.

Odměnami a tresty se konkrétně zabývá otázka č. 7 v dotaznících pro studenty a otázka č. 9 v dotaznících pro pedagogy. V těchto otázkách měli respondenti za úkol uvést alespoň pět příkladů trestů a odměn.

Studenty a pedagogy SZŠ jsou nejčastěji zmiňovány dobré známky, pochvaly před třídou, finanční a materiální dary na konci školního roku, formálně předávané pochvaly třídního učitele či ředitele školy, dále pak vynechání zkoušení či písemné práce, méně často jsou zmiňovány úsměvy či možnost navštívení kulturního představení či promítání v hodině.

Pedagogové a studenti Domova mládeže nejčastěji uvádějí pochvaly ústní či písemné, prodloužení vycházek nebo mimořádnou vycházku v týdnu navíc, věcné dary v podobě drobností. Poměrně často jsou zmiňovány dary kulturní povahy – především vstupenky do kina či divadla a městského bazénu. Šest studentů, kteří uvádějí četnost vůbec a zřídka, vysvětlují odměny pouze jako finanční či věcné dary. Ostatní jsou prý nevyužitelné a dva respondenti dokonce uvádějí vstupenky na kulturní akce mezi tresty, neboť taková vstupenka znamená jít na tuto akci v doprovodu vychovatele.

e) Výchovný prostředek – přesvědčování a vysvětlování

Tabulka č. 22 Vyhodnocení otázky č. 5														
přesvědčování a vysvětlování	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	1x	1x	2x	4x	3x	3x	1x	2x	1x	1x	1x	1x	5,85	6
pedagogové SZŠ	4x	3x	4x	2x	2x	2x	1x	1x	2x	0x	0x	0x	4,04	3
studenti DM	0x	2x	2x	3x	0x	6x	3x	1x	5x	0x	1x	0x	6,21	4
pedagogové DM	2x	1x	1x	1x	0x	0x	0x	0x	2x	0x	0x	0x	4,14	3

Tabulka č. 23 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

přesvědčování a vysvětlování	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	2x	11x	6x	2x
pedagogové SZŠ	0x	0x	8x	6x	7x
studenti DM	0x	6x	11x	6x	0x
pedagogové DM	0x	0x	2x	4x	1x

Tabulka č. 24 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

přesvědčování a vysvětlování	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	6.	3.	4.	4.

V případě přesvědčování a vysvětlování je výsledné pořadí také velmi podobné, v případě studentů a pedagogů DM dokonce shodné. U studentů SZŠ má tento výchovný prostředek šestou pozici, nutno ale poznamenat, že je rozdíl od třetího místa jen nepatrný. Můžeme proto soudit, že i v tomto případě panuje shoda mezi učiteli a jejich žáky.

U všech skupin respondentů je tento prostředek chápán jako vysvětlování stanovisek, názorů či postojů, pravidel a norem a přesvědčování o důležitosti jejich dodržování. Ve škole je pedagogicky zpravidla užíván mimo výklad látky, tedy při určité formě rozhovoru, spíše debaty učitele se žáky a jedná se především o přesvědčování a vysvětlování důležitosti řádného studia. Také vychovatelé tento prostředek užívají především při rozhovorech se studenty a jedná se zpravidla o záležitosti spojené se studiem a problematikou všedního života.

f) Výchovný prostředek – příkazy

Tabulka č. 25 Vyhodnocení otázky č. 5

příkazy	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	3x	6x	6x	2x	1x	1x	1x	0x	1x	0x	0x	0x	3,23	1
pedagogové SZŠ	0x	0x	0x	0x	0x	1x	3x	1x	3x	3x	9x	1x	9,66	10
studenti DM	2x	2x	1x	2x	3x	0x	4x	2x	2x	3x	1x	1x	6,39	5
pedagogové DM	0x	0x	0x	1x	0x	1x	0x	0x	1x	1x	3x	0x	8,85	9

Tabulka č. 26 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

příkazy	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	1x	1x	14x	5x
pedagogové SZŠ	0x	7x	7x	7x	0x
studenti DM	1x	7x	9x	4x	2x
pedagogové DM	1x	1x	3x	2x	0x

Tabulka č. 27 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

příkazy	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	1.	8.	6.	8.

V tomto případě dochází k přibližné shodě v pořadí s otázkou č. 5, je však nutné zmínit rozdílné pojetí tohoto výchovného prostředku jednotlivými skupinami respondentů, především pak studentů SZŠ.

Pedagogové SZŠ chápou příkazy především jako dodržování pravidel – zadaný úkol je nutné splnit, nebo přijde na řadu trest. Dále uvádějí, že se jedná o direktivní chování, které je reakcí na kázeňskou situaci, tedy například příkaz „ticho“ či „přestaň“.

Studenti SZŠ chápou příkazy jako neustálé a přesné dodržování toho, co učitelé říkají či chtějí, a to bez diskuse. Často jsou prý příkazy doplňovány výhružkou trestu („Udělej, nebo...“). Mezi příkazy však osm studentů, kteří zakroužkovali četnost často a velmi často, řadí také pokyny k práci, například „otevřete si učebnice“ či při písemné práci „uklid'te vše ze stolů“.

Vychovatelé DM příkazy chápou jako jeden z mezních prostředků, které používají velmi málo a praktikují jej především v případě, kdy selže výchovný prostředek přesvědčování a vysvětlování. Tento prostředek definují jako autoritativní požadavek bez možnosti odmítnutí jeho splnění. Zpravidla se jedná o úklid pokojů, kluboven či pozemku Domova mládeže. Studenti ubytovaní v Domově mládeže chápou příkazy v podstatě stejně, tedy jako „rozkaz“, který není radno odmítnout splnit, neboť by následoval trest.

g) Výchovný prostředek – pravidla

Tabulka č. 28 Vyhodnocení otázky č. 5

pravidla	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	2x	3x	3x	5x	3x	4x	0x	0x	0x	1x	0x	0x	3,95	2
pedagogové SZŠ	2x	4x	1x	3x	2x	4x	0x	1x	3x	1x	0x	0x	4,95	4
studenti DM	3x	5x	3x	2x	2x	0x	1x	5x	1x	1x	0x	0x	4,60	2
pedagogové DM	0x	0x	2x	0x	3x	0x	1x	1x	0x	0x	0x	0x	4,71	5

Tabulka č. 29 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

pravidla	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	1x	0x	8x	7x	5x
pedagogové SZŠ	0x	1x	5x	14x	1x
studenti DM	0x	4x	7x	8x	4x
pedagogové DM	0x	1x	2x	4x	0x

Tabulka č. 30 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

pravidla	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	3.	4.	2.	7.

Tento výchovný prostředek si všechny skupiny respondentů představují jako odkazování se na školní řád SZŠ a provozní řád DM. Pedagogové nezavádějí další nová pravidla, nýbrž se odvolávají a domáhají dodržování řádů a nepsaných norem slušného chování.

h) Výchovný prostředek – trest

Tabulka č. 31 Vyhodnocení otázky č. 5

trest	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	3x	2x	2x	1x	3x	5x	3x	0x	1x	1x	0x	0x	4,95	5
pedagogové SZŠ	0x	0x	0x	0x	0x	2x	0x	1x	3x	4x	4x	7x	10,23	12
studenti DM	1x	2x	1x	2x	1x	0x	0x	3x	0x	3x	4x	6x	8,30	11
pedagogové DM	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	1x	1x	1x	1x	3x	10,5	11

Tabulka č. 32 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

trest	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	2x	4x	7x	5x	3x
pedagogové SZŠ	1x	15x	5x	0x	0x
studenti DM	2x	8x	8x	4x	1x
pedagogové DM	0x	4x	3x	0x	0x

Tabulka č. 33 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

trest	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	7.	11.	8.	9.

Trest byl respondenty v páté otázce dotazníku obecně řazen na poslední příčky, jen studenti SZŠ jej řadili poměrně vysoko – na páté místo. Výsledné pořadí je však za studenty SZŠ místo sedmé, za pedagogy SZŠ jedenácté, za studenty DM osmé a vychovatelé DM jej užívají jako výchovný prostředek na devátém místě.

Pedagogové SZŠ považují trest za krajní řešení kázeňských situací. Jedná se nejčastěji o slovní výtku, případně zápis do třídní knihy, důtky třídního učitele či ředitele školy. Jeden respondent, který z možností četnosti označil vůbec, argumentuje k užívání tohoto výchovného prostředku vlastní špatnou zkušeností.

Studenti SZŠ vnímají tresty jako cokoliv, co je omezuje nebo jim působí nepříjemnosti, nejčastěji za trest považují špatné známky, zkoušení či mimořádný test. Tresty jsou podle studentů důsledkem porušení pravidel nebo neplnění povinností. Dva studenti, kteří v nabízených možnostech četnosti označili kolonku velmi často, vysvětlují trest jako reakci učitelů na jejich humor, čili nepochopení vtipu.

Pedagogové DM chápou trest jako důsledek nesprávného, avšak jasně záměrného chování. Má se jednat o veřejné odsouzení tohoto záměrného chování. Trest interpretují nejčastěji jako odejmutí výhody, případně zákazu oblíbené činnosti, jako je například zákaz televize či počítače. Další alternativou je pak úklid klubovny či sběr odpadků kolem budovy Domova mládeže.

Studenti DM chápou trest jako reakci na porušení pravidel, respektive provozního řádu DM a jako důsledek nesprávného chování.

Tresty a odměnami se konkrétně zabývala také otázka sedmá v dotazníku pro studenty a otázka osmá pro pedagogické pracovníky. V této otázce měli respondenti uvést příklady alespoň pěti odměn a trestů.

Pedagogové a studenti SZŠ nejčastěji uvádí špatné známky, zkoušení či písemné práce, domácí úkoly navíc, pokárání před třídou, vyloučení z hodiny, zápis do třídnice, poznámky, důtky třídního učitele či ředitele školy.

Vychovatelé a studenti SZŠ uvádějí jako nejčastější tresty pokárání, úklid společných prostor či pozemku Domova mládeže, odejmutí výhod, zrušení vycházek, podmíněčné vyloučení a vyloučení z DM.

i) Výchovný prostředek – pomoc

Tabulka č. 34 Vyhodnocení otázky č. 5

pomoc	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	0x	0x	0x	0x	2x	2x	3x	2x	5x	4x	2x	1x	8,47	9
pedagogové SZŠ	0x	2x	3x	3x	3x	2x	4x	1x	1x	2x	0x	0x	5,57	5
studenti DM	0x	4x	3x	6x	3x	2x	0x	1x	2x	1x	1x	0x	5,00	3
pedagogové DM	0x	0x	1x	2x	0x	4x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	5,00	5

Tabulka č. 35 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

pomoc	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	1x	5x	14x	1x	0x
pedagogové SZŠ	0x	2x	5x	12x	2x
studenti DM	1x	2x	11x	5x	4x
pedagogové DM	0x	1x	1x	2x	3x

Tabulka č. 36 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

pomoc	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	8.	5.	3.	2.

V případě tohoto výchovného prostředku panuje mezi respondenty z jednotlivých institucí, tedy ze SZŠ a z DM, shoda ve výkladu toho, co je tímto pojmem myšleno.

Studenti a pedagogové SZŠ chápou pomoc především jako pomoc s výukou a látkou, pokud studenti látce nerozumí nebo látku nestíhají. Méně často pak uvádějí pomoc při řešení složitých životních situací.

Naopak, studenti a pedagogové DM uvádějí nejčastěji pomoc při řešení životních situací a neúspěchů ve škole a méně často uvádějí pomoc právě s učivem. Student, který z možností četnosti označil vůbec, vykládá pomoc jako finanční podporu v případě, kdy se mu peněz nedostává.

j) Výchovní prostředek – ocenění

Tabulka č. 37 Vyhodnocení otázky č. 5

ocenění	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	0x	0x	1x	0x	0x	0x	1x	4x	3x	3x	8x	1x	9,47	12
pedagogové SZŠ	0x	2x	2x	2x	4x	2x	4x	3x	0x	1x	1x	0x	5,85	6
studenti DM	1x	0x	3x	3x	2x	2x	2x	2x	4x	1x	2x	1x	6,69	7
pedagogové DM	0x	2x	1x	0x	1x	0x	2x	0x	1x	0x	0x	0x	4,71	4

Tabulka č. 38 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

ocenění	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	1x	16x	4x	0x	0x
pedagogové SZŠ	0x	4x	8x	6x	3x
studenti DM	3x	5x	10x	4x	1x
pedagogové DM	0x	0x	3x	3x	1x

Tabulka č. 39 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

ocenění	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	11.	7.	7.	5.

Téměř shodné je výsledné pořadí s pořadím z otázky páté od všech skupin respondentů.

Zajímavé však je, že pedagogové SZŠ i DM vnímají ocenění jako uznání dobrého výsledku či mimořádného jednání pochvalou či finančním nebo věcným darem, studenti SZŠ i DM vnímají ocenění zejména jako finanční či věcný dar, a to u příležitosti konce školního roku z rukou třídního učitele, vedoucího výchovné skupiny nebo ředitele školy a Domova mládeže.

k) Výchovný prostředek – spolupráce (studenti mezi sebou)

Tabulka č. 40 Vyhodnocení otázky č. 5

spolupráce (studenti mezi sebou)	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	4x	1x	0x	2x	2x	3x	1x	2x	1x	4x	1x	0x	5,95	7
pedagogové SZŠ	2x	1x	1x	2x	2x	3x	2x	6x	0x	0x	2x	0x	6,04	7
studenti DM	0x	1x	4x	0x	3x	5x	1x	1x	1x	4x	3x	0x	6,78	8
pedagogové DM	0x	1x	0x	0x	1x	1x	0x	3x	0x	0x	1x	0x	6,85	6

Tabulka č. 41 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

spolupráce (studenti mezi sebou)	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	0x	4x	6x	5x	6x
pedagogové SZŠ	1x	1x	5x	12x	2x
studenti DM	2x	3x	13x	4x	1x
pedagogové DM	0x	1x	2x	3x	1x

Tabulka č. 42 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

spolupráce (studenti mezi sebou)	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	4.	6.	5.	6.

Spolupráci studentů mezi sebou chápou pedagogové SZŠ, vychovatelé DM a studenti DM jako spolupráci na zadaném úkolu. Tato práce má vést zejména k rozvoji práce ve skupině, což jmenované skupiny respondentů hodnotí jako potřebné pro budoucí život. Dále je jmenováno učení odpovědnosti za vlastní díl práce a podíl na úspěchu skupiny. Více než polovina všech pedagogů také tvrdí, že se žáci snadněji zapojí do práce oproti běžným hodinám, kdy pracují jen někteří, například kvůli studu.

Podobně vnímají tento výchovný prostředek také studenti, zároveň ale pět studentů za spolupráci považuje i zakázanou spolupráci v podobě napovídání při zkoušení a psaní písemných prací. Tito studenti označovali ve výčtu četnosti kolonky občas (dvakrát), často (jednou) a velmi často (dvakrát). Zajímavé je i zjištění uváděné dvěma studenty, že práci ve skupině mohou svým spolužákům ukázat, že něco dokáží.

I) Výchovný prostředek – inscenace, dramatizace, hraní rolí

Tabulka č. 43 Vyhodnocení otázky č. 5

inscenace, dramatizace, hraní rolí	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	průměrné pořadí	pořadí výsledné
studenti SZŠ	0x	0x	1x	0x	2x	1x	2x	2x	1x	1x	2x	9x	9,42	11
pedagogové SZŠ	0x	0x	0x	2x	0x	1x	2x	1x	1x	1x	1x	12x	10,00	11
studenti DM	0x	0x	0x	1x	1x	1x	0x	2x	2x	2x	4x	10x	10,13	12
pedagogové DM	0x	0x	0x	1x	0x	0x	1x	0x	1x	0x	0x	4x	9,71	10

Tabulka č. 44 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů

inscenace, dramatizace, hraní rolí	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
studenti SZŠ	4x	8x	6x	3x	0x
pedagogové SZŠ	6x	7x	6x	2x	0x
studenti DM	7x	9x	7x	0x	0x
pedagogové DM	3x	1x	2x	1x	0x

Tabulka č. 45 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku

inscenace, dramatizace, hraní rolí	studenti SZŠ	pedagogové SZŠ	studenti DM	pedagogové DM
pořadí	10.	12.	12.	12.

Všechny skupiny respondentů si tento výchovný prostředek vykládají stejným způsobem, tedy jako vytváření hry či představení, kde jednotlivci zaujímají dané pózy a představují dané situace.

Studenti SZŠ uvádějí, že inscenaci jako součást výuky užívají výhradně v praktických předmětech, studenti a vychovatelé DM jen ve výjimečných situacích (vánoční besídky).

Vychovatelé i učitelé shodně uvádějí, že je tento výchovný prostředek náročný na přípravu, na zvládnutí kázně u velkého počtu studentů. Dále jako důvody, proč tento prostředek užívají jen výjimečně, uvádějí nedostatek času, vlastních zkušeností či nadšení studentů.

6.3 Vyhodnocení otázky č. 6 dotazníku pro pedagogy

Otázka šestá se týkala odůvodnění pořadí, v jakém pedagogové uvádějí, že používají vybrané výchovné prostředky v otázce páté.

Z odpovědí je možné soudit, že se z velké části jedná o zvyk pedagogů a ověřenou účinnost. Pedagogové SZŠ i DM odpovídali, že jsou zvyklí výchovné prostředky užívat právě v tomto pořadí a výjimky představují jen extrémně vyostřené kázeňské situace.

Dále se odvolávají na vlastní povahu, která danému pořadí odpovídá a vlastnímu vychování, kdy reagují na to, co jim samotným vadilo a vyhovovalo.

7. Vyhodnocení hypotéz

Pro vyhodnocení hypotéz přikládáme tabulku s výsledným pořadím výchovných prostředků dle jednotlivých skupin respondentů.

Tabulka č. 46 Výsledné pořadí výchovných prostředků dle jednotlivých kategorií

výchovný prostředek	pořadí studenti SZŠ	pořadí pedagogové SZŠ	pořadí studenti DM	pořadí pedagogové DM
působení vzorem, příkladem	9.	1.	10.	3.
oslovení	5.	2.	1.	1.
zvýšený hlas	2.	9.	9.	11.
odměna	12.	10.	11.	9.
přesvědčování a vysvětlování	6.	3.	4.	4.
příkazy	1.	8.	6.	8.
pravidla	3.	4.	2.	7.
trest	7.	11.	8.	10.
pomoc	8.	5.	3.	2.
ocenění	11.	7.	7.	5.
spolupráce (studenti mezi sebou)	4.	6.	5.	6.
inscenace, dramatizace, hraní rolí	10.	12.	12.	12.

Hypotéza č. 1 – Předpokládáme, že ve škole budou nejčastěji používanými výchovnými prostředky z pohledu studentů odměna a trest.

Hypotéza č. 1 – nepotvrzena.

Studenti SZŠ uvádějí na prvních třech místech výchovné prostředky příkazy, zvýšený hlas a pravidla. Prostředky odměna a trest uvádějí na 12. a 7. místě.

Hypotéza č. 2 – Předpokládáme, že ve volnočasové organizaci bude nejčastěji používaným výchovným prostředkem z pohledu ubytovaných studentů vysvětlování a přesvědčování.

Hypotéza č. 2 – nepotvrzena.

Výchovný prostředek vysvětlování a přesvědčování je studenty Domova mládeže uváděn na 10. místě. Na prvním místě je studenty Domova mládeže uváděn výchovný prostředek oslovení.

Hypotéza č. 3 – Předpokládáme, že ve škole bude nejčastěji používaným výchovným prostředkem z pohledu pedagogů působení vzorem a příkladem.

Hypotéza č. 3 – potvrzena.

Výchovný prostředek působení vzorem a příkladem je pedagogy Střední zdravotnické školy v Turnově uváděno na první místě.

Hypotéza č. 4 – Předpokládáme, že ve volnočasové organizaci bude nejčastěji používaným výchovným prostředkem z pohledu pedagogů působení vzorem a příkladem.

Hypotéza č. 4 – nepotvrzena.

Vychovatelé Domova mládeže při Střední odborné škole v Turnově uvádějí na prvním místě v seznamu výchovných prostředků oslovení. Výchovný prostředek přesvědčování a vysvětlování je umístěn na třetím místě.

Hypotéza č. 5 – Předpokládáme, že bude výrazný rozdíl v užívání výchovného prostředku inscenace, dramatizace a hraní her ve škole a ve volnočasové organizaci.

Hypotéza č. 5 – nepotvrzena.

Pedagogičtí pracovníci Střední zdravotnické školy v Turnově a Domova mládeže při Střední zdravotnické škole v Turnově uvádějí užívání výchovného prostředku inscenace, dramatizace a hraní her na posledním, dvanáctém místě.

8. Diskuse

V předchozí části práce jsme se zabývali vyhodnocením dotazníku, jehož hlavním cílem bylo vytvoření pořadí užívání vybraných výchovných prostředků ve vybraných institucích podle různých skupin respondentů ze sebraných dat.

Zajímavé je, že většina předem stanovených hypotéz nebyla potvrzena, pouze jednu z nich šetření prokázalo. Za nejzajímavější výsledek pokládáme nepotvrzení páté hypotézy. Výzkumem bylo prokázáno, že neexistuje významný rozdíl v užívání výchovného prostředku dramatizace, inscenace a hraní rolí na Střední zdravotnické škole v Turnově a v Domově mládeže při Střední zdravotnické škole v Turnově.

Dále je zajímavé, jaké výchovné prostředky z námi vybraných řadí jednotlivé skupiny respondentů na první místa žebříčku. Studenti SZŠ řadí na první tři místa příkazy, zvýšený hlas a pravidla, zatímco jejich pedagogové je uvádějí v pořadí působení vzorem a příkladem, oslovení a přesvědčování a vysvětlování. Naopak názory studentů ubytovaných v DM a jejich pedagogů se více přibližují. Studenti na prvních třech místech uvádějí oslovení, pravidla a pomoc. Pedagogičtí pracovníci DM uvádějí oslovení, pomoc a působení vzorem a příkladem.

Šetření v těchto dvou institucích navíc poukázalo na mírně rozdílné vnímání jednotlivých výchovných prostředků respondenty, což jen dokazuje skutečnost, kterou uvádíme v teoretické části práce, a kterou také zmiňují autoři odborné literatury – existuje individuální rozdíl v pojetí toho, co je odměna a co trest. Plně se pak potvrzuje Matějčkovovo tvrzení, že: „*co je trestem pro jednoho, nemusí jím být pro druhého, ba věci mohou dojít tak daleko, že trest se stane „odměnou“ nebo vyznamenáním*“ Matějček (Matějček, 1994, s. 25 – 26). Tuto skutečnost můžeme pozorovat zejména ve výpovědích studentů ubytovaných v domově mládeže.

Dále se z výpovědí pedagogů SZŠ i DM potvrdilo konstatování Šmahelové (Svobodová, Šmahelová, 2007, s. 133), že: „*činy působí silněji, než pouhá slova*“, kdy tuto skutečnost uvádějí téměř všichni pedagogové.

Také se podle pedagogů a částečně i podle tvrzení studentů potvrzuje Pettyho tvrzení o spolupráci ve skupině, zejména že: „*umožňuje žákům, aby si procvičili metody, pravidla a slovní zásobu, jimž se učí. Nesměli žáci, kteří nevystoupí před třídou,*

se obvykle nechají snadněji přimět k aktivitě ve skupině. A co více, práce ve skupinách většinou znamená též sebekontrolu a vzájemnou pomoc, při níž jsou nedorozumění odstraňována v poměrně vstřícné atmosféře“. (Petty, 2008, s. 175)

V provedeném šetření hrál hlavní roli subjektivní názor jednotlivých respondentů, nejen co se týče četnosti, ale také samotné pojetí výchovných prostředků bylo často rozdílné. Vzhledem k tomu chápeme tento výzkum jako možný podklad či součást širšího výzkumného šetření.

IV. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo porovnání vybraných výchovných prostředků ve vybrané střední škole a volnočasové organizaci. Abychom neposkytli pouze holá data o výchovných prostředcích, snažili jsme se alespoň v základních obrysech zjistit výskyt kázeňských situací v obou organizacích.

Uvědomujeme si, že kázeň i výchovné prostředky jsou pojmy, které jsou vnímány vždy subjektivně. Tento fakt se snažíme zohlednit ve výzkumné metodě, kdy je část dotazníku zaměřena právě na subjektivní interpretaci výchovných prostředků. Kázeňské situace jsou pedagogy i studenty vnímány v zásadě shodně, odchylky od jistého průměru jsou jen malé.

Ze zjištěných dat je možné soudit, že pořadí výchovných prostředků používaných ve srovnávaných institucích se liší, ne však zásadním způsobem.

Vzhledem k tomu, že jsme pracovali s omezeným počtem respondentů, navíc velmi specifickým pro dané instituce, je nutné konstatovat, že výsledky nejsou obecně platné.

V. Použitá literatura

BÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Systémová pedagogika : pro studium a tvůrčí praxi*. Vydání 2. Ostrava : Amosium servis, 1997. 315 s. ISBN 80-85498-23-5.

CANGELOSI, James. *Strategie řízení třídy : Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. 1. vyd. Praha : Portál, 1994. 289 s. ISBN 80-7178-014-6.

ČÁP, Jan; MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha : Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-1718-0.

HORÁK, František. *Úvod do studia pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc : Portál, 1993. 39 s. ISBN 80-85282-00-3.

JŮVA, Vladimír, sen. & jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. 4. rozš. vyd. Brno : Paido, 1997. 76 s. ISBN 80-85931-43-5.

KALHOUS, Zdeněk; OBST, Otto; a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X.

KOLÁŘ, Zdeněk; ŠIKULOVÁ, Renata. *Hodnocení žáků*. Vydání 1. Praha : Grada, 2005. 160 s. ISBN 80-247-0885-X.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele : Cesty k lepšímu vyučování*. 3. vyd. Praha : Portál, 2008. 155 s. ISBN 978-80-7367-434-2.

MATEJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Třetí vydání. Praha : Portál, 1994. 109 s. ISBN 80-85282-00-3.

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2., rozš. vyd.

Praha : Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7.

NEŠPOR, Karel. *Jak poznat účinky drog a jaká mají rizika : určeno rodičům a pedagogům*. 1. vyd. Praha : Státní zdravotní ústav, 1997. 16 s. ISBN 80-7071-079-9.

ONDRÁČEK, Petr. *Františku, přestaň konečně zlobit, nebo- : informace a podněty pro pedagogickou práci s žáky, kteří se chovají při výuce rušivě*. Vyd. 1. Praha : ISV, 2003. 170 s. ISBN 80-86642-18-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času : teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Vyd. 5. Praha : Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-427-4.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Portál, 2009. 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

SOVÁK, Miloš, et al. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany : H & H, 2000. 480 s. ISBN 80-86022-76-5

SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita : souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Vyd. 1. Praha : Triton, 2007. 168 s. ISBN 978-80-7254-926-9.

SVOBODOVÁ, Jarmila; ŠMAHELOVÁ, Bohumíra. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno : MSD, 2007. 140 s. ISBN 978-80-86633-81-7.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Základy pedagogiky*. 2., upr. a rozš. vyd. Praha : Vydavatelství VŠCHT, 2005. 315 s. ISBN 978-80-7080-690-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ, Hana; a kol. *Pedagogika pro učitele*. Vydání 1. Praha : Grada, 2007. 404 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do pedagogiky*. 1. vyd. Jinočany : H & H, 2000. 175 s. ISBN 80-86022-79-X.

VI. Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Evidence dotazníků.....	42
Tabulka č. 2 Pohlaví respondentů.....	43
Tabulka č. 3 Ročník studia.....	44
Tabulka č. 4 Délka pedagogické praxe.....	44
Tabulka č. 5 Výskyt kázeňských situací – počet označení.....	45
Tabulka č. 6 Bodové hodnocení výskytu kázeňských situací.....	48
Tabulka č. 7 Výskyt kázeňských situací – pořadí.....	49
Tabulka č. 8 Výskyt kázeňských situací – procentuální porovnání.....	51
Tabulka č. 9 Bodové hodnocení výskytu vybraných výchovných prostředků.....	52
Tabulka č. 10 Vyhodnocení otázky č. 5.....	52
Tabulka č. 11 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	53
Tabulka č. 12 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	53
Tabulka č. 13 Vyhodnocení otázky č. 5.....	54
Tabulka č. 14 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	54
Tabulka č. 15 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	54
Tabulka č. 16 Vyhodnocení otázky č. 5.....	55

Tabulka č. 17 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	55
Tabulka č. 18 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	56
Tabulka č. 19 Vyhodnocení otázky č. 5.....	56
Tabulka č. 20 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	57
Tabulka č. 21 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	57
Tabulka č. 22 Vyhodnocení otázky č. 5.....	58
Tabulka č. 23 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	59
Tabulka č. 24 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	59
Tabulka č. 25 Vyhodnocení otázky č. 5.....	60
Tabulka č. 26 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	60
Tabulka č. 27 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	60
Tabulka č. 28 Vyhodnocení otázky č. 5.....	61
Tabulka č. 29 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	62
Tabulka č. 30 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	62
Tabulka č. 31 Vyhodnocení otázky č. 5.....	62
Tabulka č. 32 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	63
Tabulka č. 33 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	63
Tabulka č. 34 Vyhodnocení otázky č. 5.....	64

Tabulka č. 35 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	65
Tabulka č. 36 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	65
Tabulka č. 37 Vyhodnocení otázky č. 5.....	66
Tabulka č. 38 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	66
Tabulka č. 39 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	66
Tabulka č. 40 Vyhodnocení otázky č. 5.....	67
Tabulka č. 41 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	67
Tabulka č. 42 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	68
Tabulka č. 43 Vyhodnocení otázky č. 5.....	68
Tabulka č. 44 Četnost užívání výchovného prostředku dle skupin respondentů.....	69
Tabulka č. 45 Výsledné pořadí užívání výchovného prostředku.....	69
Tabulka č. 46 Výsledné pořadí výchovných prostředků dle jednotlivých kategorií..	71

VII. Seznam grafů

Graf č. 1 – Pohlaví respondentů.....	43
Graf č. 2 – Výskyt kázeňských situací - procentuální porovnání.....	51

VIII. Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro pedagogy SŠ
Příloha č. 2 – Dotazník pro pedagogy DM
Příloha č. 3 – Dotazník pro studenty SŠ
Příloha č. 4 – Dotazník pro studenty DM
Příloha č. 5 – Provozní řád DM

DOTAZNÍK

pro pedagogy SŠ

Vážený pedagogové,

dovoluji si Vás požádat o Vaši účast při výzkumném šetření pro potřeby bakalářské práce, kterou píší jako student pedagogiky volného času na Technické univerzitě v Liberci. Tématem práce jsou výchovné prostředky.

Dotazník je anonymní, jeho vyplnění by mělo trvat asi 20 minut. Po vyplnění jej, prosím, v zalepené obálce odevzdejte na sekretariátu školy.

Pro potřeby této práce považujeme za výchovné prostředky takové jednání, které má vést k potlačení nepříznivých jevů ve výuce a při volnočasových hodinách a naopak k podpoře žádoucího chování.

Předem děkuji za Váš čas.

Josef Novotný
student FP, TUL

1) Pohlaví (zakřížkujte)

muž	
žena	

2) Věk (doplňte)

.....let

3) Délka pedagogické praxe (zakřížkujte)

do 5 let	
5 – 10 let	
11 – 15 let	
16 – 20 let	
20 a více let	

4) Zakroužkujte, jak často řešíte následující kázeňské situace.

[illegible]

5) Seřad'te tyto vybrané výchovné prostředky podle toho, jak často je používáte. Prostředků je v tabulce 12. Po seřazení bude mít nejčastěji používaný prostředek číslo 1, nejméně používaný číslo 12.

pořadí	prostředek
	působení vzorem, příkladem
	oslovení
	zvýšený hlas
	odměna
	přesvědčování a vysvětlování
	přikazy
	pravidla
	trest
	pomoc
	ocenění
	spolupráce (studenti mezi sebou)
	inscenace, dramatizace, hraní rolí
	jiné, napište
	jiné, napište
	jiné, napište

6) V otázce č. 5 jste seřadil/a výchovné prostředky podle toho, jak často je používáte. Můžete uvést důvody, proč používáte tyto výchovné prostředky právě v tomto pořadí?

7) Zakroužkujte, jak často používáte jednotlivé výchovné prostředky.

prostředek	četnost použití				
působení vzorem, příkladem	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
oslovení	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
zvýšený hlas	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
odměna	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
přesvědčování a vysvětlování	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
příkazy	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pravidla	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
trest	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pomoc	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
ocenění	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
spolupráce (studenti mezi sebou)	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
inscenace, dramatizace, hraní rolí	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)

8) Uved'te alespoň pět p'íkladů trestů a odměn, které používáte.

Tresty:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Odměny:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9) Popište prosím, co konkrétně si představujete pod jednotlivými výchovnými prostředky z otázky č. 5 (včetně Vámi doplněných). Popis může být uveden na konkrétním příkladu, případně heslovitý. Vyjádřete se, prosím, ke všem výchovným prostředkům.

DOTAZNÍK

pro pedagogy DM

Vážení pedagogové,

dovoluji si Vás požádat o Vaši účast při výzkumném šetření pro potřeby bakalářské práce, kterou píši jako student pedagogiky volného času na Technické univerzitě v Liberci. Tématem práce jsou výchovné prostředky.

Dotazník je anonymní, jeho vyplnění by mělo trvat asi 20 minut. Po vyplnění jej, prosím, v zalepené obálce odevzdejte.

Pro potřeby této práce považujeme za výchovné prostředky takové jednání, které má vést k potlačení nepříznivých jevů ve výuce a při volnočasových hodinách a naopak k podpoře žádoucího chování.

Předem děkuji za Váš čas.

Josef Novotný
student FP, TUL

1) Pohlaví (zakřížkujte)

muž	
žena	

2) Věk (doplňte)

.....let

3) Délka pedagogické praxe (zakřížkujte)

do 5 let	
5 – 10 let	
11 – 15 let	
16 – 20 let	
20 a více let	

4) Zakroužkujte, jak často řešíte následující kázeňské situace.

[illegible]

5) Seřad'te tyto vybrané výchovné prostředky podle toho, jak často je používáte. Prostředků je v tabulce 12. Po seřazení bude mít nejčastěji používaný prostředek číslo 1, nejméně používaný číslo 12.

pořadí	prostředek
	působení vzorem, příkladem
	oslovení
	zvýšený hlas
	odměna
	přesvědčování a vysvětlování
	přikazy
	pravidla
	trest
	pomoc
	ocenění
	spolupráce (studenti mezi sebou)
	inscenace, dramatizace, hraní rolí
	jiné, napište
	jiné, napište
	jiné, napište

6) V otázce č. 5 jste seřadil/a výchovné prostředky podle toho, jak často je používáte. Můžete uvést důvody, proč používáte tyto výchovné prostředky právě v tomto pořadí?

7) Zakroužkujte, jak často používáte jednotlivé výchovné prostředky.

prostředek	četnost použití				
působení vzorem, příkladem	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
oslovení	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
zvýšený hlas	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
odměna	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
přesvědčování a vysvětlování	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
příkazy	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pravidla	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
trest	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pomoc	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
ocenění	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
spolupráce (studenti mezi sebou)	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
inscenace, dramatizace, hraní rolí	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)

8) Uveďte alespoň pět příkladů trestů a odměn, které používáte.

Tresty:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Odměny:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9) Popište prosím, co konkrétně si představujete pod jednotlivými výchovnými prostředky z otázky č. 5 (včetně Vámi doplněných). Popis může být uveden na konkrétním příkladu, případně heslovitý. Vyjádřete se, prosím, ke všem výchovným prostředkům.

DOTAZNÍK

pro studenty SŠ

Vážení studenti,

dovoluji si Vás požádat o Vaši účast při výzkumném šetření pro potřeby bakalářské práce, kterou píši jako student pedagogiky volného času na Technické univerzitě v Liberci. Tématem práce jsou výchovné prostředky.

Dotazník je anonymní, jeho vyplnění by mělo trvat asi 20 minut.

Pro potřeby této práce považujeme za výchovné prostředky takové jednání, které má vést k potlačení nepříznivých jevů ve výuce a při volnočasových hodinách a naopak k podpoře žádoucího chování.

Předem děkuji za Váš čas.

Josef Novotný
student FP, TUL

1) Pohlaví (zakřížkujte)

muž	
žena	

2) Věk (doplňte)

..... let

3) Rok studia (zakřížkujte)

1. ročník	
2. ročník	
3. ročník	
4. ročník	

4) Zakroužkujte, jak často se ve škole vyskytují následující kázeňské situace.

[illegible]

5) Seřad'te tyto vybrané výchovné prostředky podle toho, jak často je učitelé školy používají. Prostředků je v tabulce 12. Po seřazení bude mít nejčastěji používaný prostředek číslo 1, nejméně používaný číslo 12.

pořadí	prostředek
	působení vzorem, příkladem
	oslovení
	zvýšený hlas
	odměna
	přesvědčování a vysvětlování
	přikazy
	pravidla
	trest
	pomoc
	ocenění
	spolupráce (studenti mezi sebou)
	inscenace, dramatizace, hraní rolí
	jiné, napište
	jiné, napište
	jiné, napište

6) Zakroužkujte, jak často učitelé školy užívají jednotlivé výchovné prostředky.

prostředek	četnost použití				
působení vzorem, příkladem	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
oslovení	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
zvýšený hlas	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
odměna	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
přesvědčování a vysvětlování	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
příkazy	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pravidla	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
trest	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pomoc	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
ocenění	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
spolupráce (studenti mezi sebou)	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
inscenace, dramatizace, hraní rolí	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)

7) Uved'te alespoň pět p'íkladů trestů a odměn, které učitelé školy užívají.

Tresty:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Odměny:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8) Vraťme se k otázce č. 5. Zkuste krátce popsat, co si představujete pod jednotlivými výchovnými prostředky. Popsat je můžete na krátkém příkladu, případně heslovitě.

DOTAZNÍK

pro studenty DM

Vážení studenti,

dovoluji si Vás požádat o Vaši účast při výzkumném šetření pro potřeby bakalářské práce, kterou píši jako student pedagogiky volného času na Technické univerzitě v Liberci. Tématem práce jsou výchovné prostředky.

Dotazník je anonymní, jeho vyplnění by mělo trvat asi 20 minut. Zkratka DM je označení pro **D**omov **M**ládeže. Po vyplnění dotazníku jej v zalepené obálce odevzdejte.

Pro potřeby této práce považujeme za výchovné prostředky takové jednání, které má vést k potlačení nepříznivých jevů ve výuce a při volnočasových hodinách a naopak k podpoře žádoucího chování.

Předem děkuji za Váš čas.

Josef Novotný
student FP, TUL

1) Pohlaví (zakřížkujte)

muž	
žena	

2) Věk (doplňte)

..... let

3) Rok studia (zakřížkujte)

1. ročník	
2. ročník	
3. ročník	
4. ročník	

4) Zakroužkujte, jak často se v DM vyskytují následující kázeňské situace.

[illegible]

5) Seřad'te tyto vybrané výchovné prostředky podle toho, jak často je vychovatelé DM používají. Prostředků je v tabulce 12. Po seřazení bude mít nejčastěji používaný prostředek číslo 1, nejméně používaný číslo 12.

pořadí	prostředek
	působení vzorem, příkladem
	oslovení
	zvýšený hlas
	odměna
	přesvědčování a vysvětlování
	příkazy
	pravidla
	trest
	pomoc
	ocenění
	spolupráce (studenti mezi sebou)
	inscenace, dramatizace, hraní rolí
	jiné, napište
	jiné, napište
	jiné, napište

6) Zakroužkujte, jak často vychovatelé DM užívají jednotlivé výchovné prostředky.

prostředek	četnost použití				
působení vzorem, příkladem	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
oslovení	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
zvýšený hlas	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
odměna	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
přesvědčování a vysvětlování	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
příkazy	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pravidla	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
trest	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
pomoc	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
ocenění	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
spolupráce (studenti mezi sebou)	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
inscenace, dramatizace, hraní rolí	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)
jiné, napište	vůbec	zřídka (několikrát za rok)	občas (několikrát za měsíc)	často (několikrát týdně)	velmi často (několikrát denně)

7) Uved'te alespoň pět p'íkladů trestů a odměn, které vychovatelé DM užívají.

Tresty:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Odměny:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8) Vraťme se k otázce č. 5. Zkuste krátce popsat, co si představujete pod jednotlivými výchovnými prostředky. Popsat je můžete na krátkém příkladu, případně heslovitě.

ŘÁD DOMOVA MLÁDEŽE SZŠ V TURNOVĚ

Domov mládeže (dále DM) je školské zařízení, které poskytuje žákům středních škol (příp. studentům vyšších odborných škol) ubytování, výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost SŠ a VOŠ a zajišťuje žákům (příp. studentům) školní stravování. Domov mládeže vede žáky (příp. studenty) k plnohodnotnému využívání volného času formou zájmových činností. Přijetí do DM není nárokové, platí pouze pro daný školní rok.

Provoz domova mládeže:

- domov mládeže poskytuje služby během školního roku (vyjma prázdnin)
- provoz DM začíná v neděli v 18.00 hodin a končí v pátek v 15.00 hodin
- žákům a studentům zajišťuje DM celodenní školní stravování
- provoz DM se řídí denním režimem (v příloze), který je součástí řádu domova mládeže
- s řádem a režimem DM jsou žáci a studenti seznámeni na první schůzce skupiny a svým podpisem stvrzují, že budou jeho ustanovení svědomitě plnit celý školní rok
- úhrada za ubytování a stravování se platí převodem z účtu rodičů (příp. žáků nebo studentů) na účet školy do 15. dne předcházejícího měsíce na měsíc následující, výjimečně v hotovosti (v sekretariátu školy)
- odjezdy se zapisují do odjezdové knížky, které rodiče stvrzují svým podpisem
- dle vyhlášky č. 108/05 Sb., § 4, písm. 5 je možné ukončit umístění žáka (studenta) v DM pokud zákonný zástupce nezletilého žáka (zletilý žák, student) opakovaně neuhradil úplatu za ubytování nebo úplatu za školní stravování ve stanoveném termínu a nedohodl s ředitelkou DM jiný termín úhrady

Práva ubytovaných:

- používat přidělený pokoj s příslušenstvím a využívat veškeré prostory DM určené ubytovaným (studovny, kuchyňky apod.)
- podílet se na organizaci života ubytovaných na DM a účastnit se všech akcí pořádaných DM a samosprávou DM
- na účelné vybavení pokoje a výměnu ložního prádla 1x za 14 dní
- na uložení finanční hotovosti v trezoru ve vrátnici DM
- na klid ve studijní době a po večeři
- podávat připomínky k otázkám života DM ředitelce školy, vychovatele nebo žákovské samosprávě
- odjíždět na víkendy, svátky a ředitelské volno k rodičům
- odjíždět během týdne pouze s předběžným písemným souhlasem rodičů (vychovatelka může požádat i o telefonický souhlas rodičů)
- udělena i vycházka navíc (akceptována bude pouze ta, o kterou žák osobně požádá (ne zprostředkovaně či telefonicky!))
- být volen do žákovské samosprávy
- přijímat návštěvy v návštěvní místnosti DM do 19 hodin (ohlášené a zapsané na vrátnici DM)

Povinnosti ubytovaných:

- dodržovat vnitřní řád a řídit se pokyny pracovníků DM
- dodržovat vyplněné údaje v dotazníku přiloženém k přihlášce do DM pro příslušný školní rok

- svědomitě se připravovat na vyučování a dodržovat dobu studijního klidu a nočního klidu
- dodržovat pravidla bezpečnosti a ochrany zdraví, dodržovat protipožární předpisy
- předložit vlastní elektrospotřebiče (budík, nabíječku, rádio, CD přehrávač, počítač, kulmu, holicí strojek, fén) používané na DM během září ke kontrole BOZP technikem za poplatek
- používat jen schválené elektrospotřebiče, vlastní rychlovarné konvice pouze na kuchyňkách, vlastní žehličky nelze - pouze z vybavení DM
- za ztrátu ani poškození schválených spotřebičů žáků (studentů) DM neručí; žáci (studenti) si za ně zodpovídají sami
- potraviny ukládat pouze v ledniče na patře, ledničku vyklízet vždy v pátek před odjezdem
- šetřit zařízení DM, šetřit energií, vodou; zaviněné poškození inventáře nahradit
- veškeré závady na zařízení a inventáři hlásit na vrátnici DM
- dodržovat zásady slušného chování, přezouvat se na pokojích, ve společenských prostorech i v učebnách, chodit přiměřeně a čistě oblečení
- oznamovat vychovateli ve službě každý úraz a onemocnění
- v případě, že žák (student) onemocní doma a zůstane doma, oznámí rodiče nebo plnoletý žák (student) neprodleně tuto skutečnost na DM
- v případě, že ráno žák (student) nenastoupí do vyučování z důvodu návštěvy lékaře, je povinen to nahlásit do 7.45 hodin vychovateli na vrátnici
- přicházet do DM včas (dle ustanovení vnitřního řádu DM), střízlivý a upravený
- při odchodu do školy odevzdat klíč od pokoje ve vrátnici
- při manipulaci s okny se řídit pokyny pracovníků DM

Zakázáno na domově mládeže je:

- svévolně poškozovat zařízení DM, zasahovat do elektroinstalace
- vstupovat na balkony a veškeré venkovní konstrukce budovy DM (hromosvody, střechy, balkony)
- užívat a přechovávat alkohol a jiné omamné a zdraví škodlivé látky
- kouřit v celém areálu DM
- šikanovat jiné žáky (studenty) či projevovat rasovou, národnostní, náboženskou nesnášenlivost
- přechovávat zbraně, manipulovat s chemikáliemi a výbušninami
- přemísťovat inventář, vyvěšovat plakáty a jiné výzdoby bez souhlasu vychovatelky
- přechovávat v DM zvířata
- navštěvovat cizí pokoje po večerce
- přivázet jízdní kola na DM a používat je jako dopravní prostředek (v případě neplnoletosti)

Výchovná opatření domova mládeže:

dle zákona č. 561/04 Sb. §31, odstavce 1–4

Za vzorné chování, za vzorné plnění povinností, za významný projev aktivity, za statečný čin nebo mimořádné zásluhy ve prospěch kolektivu může být žákovi (studentovi) udělena pochvala nebo jiné ocenění.

Proviní-li se žák (student) proti domovnímu řádu DM, budou mu podle závažnosti provinění udělena některé z těchto výchovných opatření:

1. napomenutí vychovatele
2. důtka vychovatele

3. důtka ředitele školy (DM)

4. podmíněné vyloučení z DM se zkušební lhůtou (1–12 měsíců)

5. vyloučení z DM

Ubytování ukončuje ředitelka školy a DM na návrh vychovatelky po projednání v pedagogické radě a žákovské samosprávě.

V Turnově 31. 8. 2009

Mgr. Lenka Nováková

ředitelka školy a DM